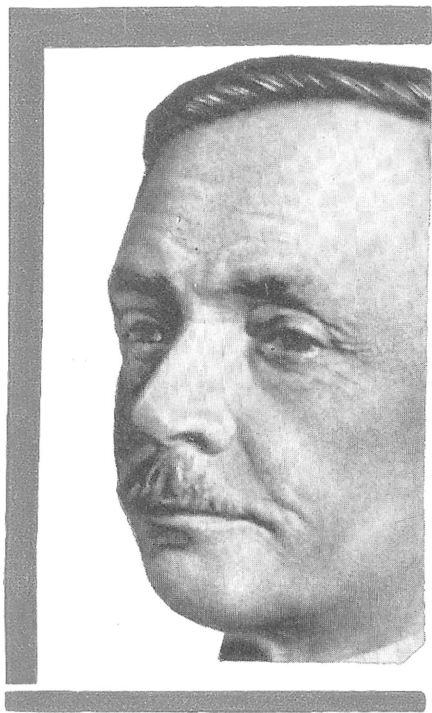

Янка Купала

ЛІРИКА

ЯНКА КУПАЛА

ЛІРИКА

*Переклав
Андрій Малишко*

Видавництво художньої
літератури «Дніпро»

К и ї в
1 9 6 7

С (Біл.)
К92

Київська книжкова фабрика «Жовтень»

$\frac{7-4-3}{501-67M}$

Я Н К А К У П А Л А

І увійшов наш Янка у віки
Як образ Білорусії крилатий.

М. Рильський

Великий поет з'являється, щоб стати голосом рідного народу і людства, речником його священних сподівань. Така місія випала на долю Івана Домінікійовича Луцевича, відомого в літературі під гарно прибраним ім'ям Янки Купали. Високе покликання примушувало його впродовж усього життя почувати себе солдатом, бійцем, лицарем. Він разом з вірним побратимом і другом Якубом Коласом став першовідкривачем нових шляхів у білоруській літературі, своїм талантом і подвижницькою працею визначив у ній цілу епоху.

Щоб осягнути велич Янки Купали як поета-громадянина, слід мати на увазі, що до утвердження його багатогранної творчості білоруська література не мала своєї сталої традиції. Основи цієї традиції закладалися титанічними зусиллями перших білоруських поетів-демократів Франтішка Богушевича і Янки Лучини, але тут же найжорстокіше розтопувалися російським самодержавством. Твори цих поетів до 1905 року поширювалися тільки нелегально. Та і вся демократична література в Білорусії на той час була потаємною. Відомий літературознавець Є. Мозольков у монографії «Янка Купала» пише: «Білоруські трудящі поневірялися в лабетах соціального і національного гніту, причому національний гніт був у свою чергу подвійним: із одного боку — царський уряд намагався придушити всякий прояв білоруської національної культури, забороняв навчання у школах і друкування книг білоруською мовою; з другого боку — польські поміщики, у чийх руках залишилось майже все велике

землеволодіння і які нещадно експлуатували білоруських селян, прагнули ополячити селян, нав'язували їм польську мову».

Це були часи, коли політичне безправ'я Білорусії поглиблювалося брутальним національним приниженням, коли все білоруське висміювалося і викорінювалося. «Білоруська мова,— згадував Якуб Колас,— здавалося, й існувала тільки для того, щоб посміятися з неї» («Беларуская література». Хрестоматія. Мінськ, 1939, стор. 19).

І ось у цій задушливій атмосфері пробуджується поетичний талант Янки Купали. Перед молодим поетом постає на всю силу питання: якою мовою писати? Пристосовуватися, як водорость, до течії, що її вперто спрямовує російський царизм у річище асиміляції, чи заговорити з народом його рідною мовою і вже цим засвідчити свою синівську любов і відданість? І він — плоть від плоті народу — гордо вирішує боротися «тією мовою убогою, над якою тільки насміхались».

Так Янка Купала прилучився до традиції великих світочів у духовному царстві народів — таджика Рудакі і шотландця Бернса, українця Шевченка і чеха Йозефа-Каєтана Тила, що в умовах жорстоких шовіністичних утисків і переслідувань лишилися кожен із своїм народом, невтомно працюючи на ниві рідної культури і рідної мови. Це тільки возвеличувало їх, бо з свого поля у загальнолюдську скарбницю вони принесли всю неповторну велич художнього генія рідного народу. Досягнувши вершин у національній культурі, кожен з них зробив крок у художньому розвитку всього людства. У цьому суть інтернаціоналізму. Пориваючись підняти «скибу слова на запустілій цілині свого краю — Білорусії», Янка Купала прагнув рівноправ'я і дружби між народами, слави слов'янству, людству.

Не випадково — і це дуже показово — великий російський письменник Максим Горький гаряче підтримував Янку Купала в його патріотизмі. Саме він переклав

і опублікував із своєю глибокою передмовою один з перших віршів білоруського поета «А хто там іде?» — твір, у якому висловлено надії і сподівання пригноблених і скривджених царизмом «білорусів — найбільш забитого народу Росії» (М. Горький. «Про письменників-самоуків» (зб. «Литературно-критические статьи». М., 1937, стор. 109).

Братню турботу й підтримку Горького Янка Купала по справедливості оцінював як традиційний вияв уваги до білоруської культури з боку передової російської інтелігенції, яка протидіяла русифікаторській політиці царизму, що всіляко прагнув нівелювати культуру і мову всіх поневолених народів і народностей, а за її творцями встановлював шпигунський нагляд. «У своєму серці, — говорив Купала, — я на протязі довгих років зберігаю найчистішу і безмежну любов до великого російського народу і його геніального письменника Олексія Максимовича Горького, який у ті похмурі часи примітив мою пісню».

Янка Купала з перших кроків свого творчого шляху осягнув велику місію поета — бути співцем волі і справедливості. Його позиція визначилася не в спогляданні життя, а в реалістичному погляді на живу дійсність і активній діяльності на благо трудящих. Пояснюючи позиції своїх однодумців, Янка Купала в 1913 році в статті «Чому плачуть наші пісні» писав «Хіба могли вони (поети. — В. П.) у перших своїх словах ослівати тільки красу своєї вітчизни, не глянувши спершу на реальний побут її синів?» У цих словах чути голос істинного патріота, для якого любов до вітчизни — це не верхоглядське замилювання мальовничими краєвидами, а понад усе — розкрите серце для сприймання плачу і стогону безправних і обездолених, щире прагнення всіма силами душі боротися за природне право людей називатися людьми. Поет-патріот найорганічніше поєднувався у Купали з поетом-гуманістом. Свій громадянський і естетичний ідеал Янка Купала висловив у програмному вірші «Я не поет»,

вірші, де синтезується людська скромність з усвідомленням патріотичного покликання:

Я не поет, о рятуй мене, боже!
Не пнуса до слави, щоб вихваляла,
Хоч пісеньку-думку і висную, може,
І кличусь я тільки — Янка Купала.

Кожен край має тих, що співають,
Щоб смуток і слава десь не пропала,
А білоруси нікого ж не мають,
Нехай же хоч буде Янка Купала.

Цей вірш був програмою і заповітом, гордим і сміливим викликом тим, хто на початку ХХ віку тримав білоруський народ у рабстві. Такий виклик могла зробити тільки мужня людина, яка почувала свій нерозривний зв'язок з історичною долею народу. Відомо ж, що Янка Купала був сином дрібного орендаря, «до 21 року хазяйнував вдома: орав, косив, рубав дрова» (Янка Купала. Автобіографія. В кн.: Янка Купала. Вибрані твори. К., Державне видавництво художньої літератури України, 1953, стор. 8). Думаючи про це, ми згадуємо Роберта Бернса, такого ж сина дрібного орендаря, селянина, який вчився і писав поезії так само, як і Купала, «правлячи возом або йдучи на роботу». Через те урочисто проголошене Купалою на світанку його творчості «Я буду жить! — бо я мужик!» має не тільки мистецьке, декларативне, але й пряме значення:

Але хоч скільки жити буду,
Хай довгий вік, неначе крик,
Ніколи, братця, не забуду,
Що я людина, хоч мужик.

І кожен, хто мене стрічає,
Хай знає, я до болю звик,

Нехай сміється й зневажає,
Я буду жить! — бо я мужик!

Як тут не згадати горде Франкове:

Мій поклик: праця, щастя і свобода,
Я є мужик, пролог, не епілог.

Звісно, вказуючи на певні літературні аналогії і паралелі, ми далекі від думки хоч якоюсь мірою послабити враження глибинної самобутності щедрого таланту Янки Купали. Навпаки, такі паралелі тільки підкреслюють художницьку проникливість поета, що піднявся до вершин образного узагальнення соціальних, політичних і психологічних явищ суспільного процесу. Багатогранна і розмаїта творчість Янки Купали виростала на життєдайному ґрунті народного життя і фольклору: «Сюжетами для моїх поем і драм,— зауважував поет,— здебільшого були або справжні випадки з життя, або фабула відомих мені переказів, легенд, пісень. Звичайно, передав я це на свій манер, не додержуючись точно запозиченого мною чи з життя, чи з етнографії» (ж. «Польмя», № 6, 1946).

Народна пісня для Янки Купали була джерелом радості, гордості і натхнення. Він славив рідні пісні у своєму поетичному слові, сам часто звертався до цього жанру. На це вказують, зокрема, і заголовки його віршів: «Рідні пісні», «Пісні мої плачуть», «Пісня вільної людини», «Пісня і сила», «Пісня», «З пісень бідняка», «З пісень мужицьких», «До пісні», «Наша пісня», «Пісня сирітки», «Одвічна пісня», «Пісня будівництву», «Пісня трактористки» і т. д. Багато з них покладено на музику, зокрема й українськими композиторами. Кожна з них містить у собі значущий зміст, має оригінальну строфічну побудову та інтонаційне забарвлення, а всі разом — дають образ Білорусії на різних етапах її історичного поступу, а так само й образ поета-співця, розкривають

його характер і напрямок творчого мислення. У вірші «Рідні пісні», позначеному 1906 роком, увагу привертають рядки, у яких полум'яніе непохитна віра в активно діючу силу художнього слова:

Пісні, ви б і землю могли захитати,
Покликать на битву за добрую справу.

В іншому місці — така ж віра в безсмертя народної пісні:

У пісні народній наш край, наше слово
Жили, і живуть, і не згинуть повіки.

Ми пригадуємо: така ж віра жила у серці великого Кобзаря:

Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине.
Ось де, люди, наша слава,
Слава України.

У поезіях Янки Купали є чимало мотивів, що споріднюють його музу із музою Тараса Шевченка. Це й не випадково. Адже Купала почав писати вірші, як про це він сам говорив, після того, як прочитав «Кобзаря». Український поет, українська мова ніби повніше ствердили його любов до мови рідної, білоруської. Поруч з Пушкіним і Міцкевичем, Некрасовим і Кольцовим Шевченко був улюбленим поетом Купали. Недаремно ж білоруси, називаючи Купалу «батьком білоруської поезії», порівнюють його з Шевченком. «Це,— відзначав А. В. Луначарський,— правильно в обох значеннях цього слова: як найбільшого національного поета і як виразника народних мас» («Известия», 15 травня, 1930).

Свою любов до Шевченка Янка Купала виявляв у художніх перекладах його поезій, у полум'яних присвятах, до форми яких звертався не один раз, починаючи

з 1909 року. А з нагоди 125-річчя від дня народження Шевченка він говорив: «Нам, білорусам, особливо рідне і дороге це безсмертне ім'я... Коли неймовірно тяжка неволя пригнала трудящого білоруса до землі, він співав сумовиту пісню Тараса:

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива...

Коли в душі білоруса народжувалася велика віра в майбутнє, тоді він, як клятву, дану на могилах батьків, повторював:

Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.

Так не з книжок, а через народ ще в дитинстві дізнавалися ми про творчість Шевченка. Темні, неписьменні селяни співали пісні Тараса Шевченка, не знаючи, хто їх складав. Пісня Шевченка безіменно жила в білоруському народі багато десятків років» (зб. «Тарасу Шевченку VI пленум правління Спілки письменників України». К., 1939, стор. 45).

Найбільше любов і шана Купали до Шевченка виявлялися у послідовному дотриманні революційних принципів його творчості, у спадкоємності великої естафети вольності:

Нам не страшні Сибір, остроги...
Нехай зіниці рвуть з очей,
Хай закують і руки й ноги,
Хай голова летить з плечей,—
В душі я вільний кожну мить,
Таким я буду вільно жити!

І «володар білоруської пісні» всіма силами боровся за волю для свого народу, його рівноправність, за визнання прав і гідності рідної мови. Творчість Купали була переконливою ознакою і символом пробудження Білорусії, пробудження, про яке 1916 року з геніальною проникливістю писав В. І. Ленін: «Для українців і білорусів, напр., тільки людина, яка в мріях живе на Марсі, могла б заперечувати, що тут немає ще завершення національного руху, що пробудження має до оволодіння рідною мовою та літературою... тут ще відбувається» (В. І. Ленін. Твори, т. XXIII, стор. 27).

Це пробудження знайшло соціальний і політичний ґрунт для свого розвитку тільки після Великого Жовтня, який відкрив білоруському народу небачені перспективи економічного прогресу і духовного розквіту. Справжня творчість Купали, за визнанням самого поета, почалася тільки після Жовтня, який окрилив його до небачених вершин художницького злету і слави. Йому було присвоєно звання народного поета Білорусії, він став дійсним членом Білоруської та Української Академії наук, депутатом Верховної Ради рідної республіки.

Янка Купала, який виріс з народної пісні і народного гніву, у пожовтневу добу створив ліричні та епічні поезії які ввели білоруський народ у коло найбільш освічених і розвинених націй, а їх творцеві дали право з гордістю сказати: «Я білоруської пісні володар». Сьогодні ці слова по праву могли проректи інші білоруські поети, продовжувачі Купалиної та Коласової традиції — Аркадзь Куляшов, Максим Танк та інші.

Янка Купала з перших кроків творчості визначився як поет глибоко національний, виріс у майстра вселюдської культури, його мистецтво увійшло у духовний обіг багатьох народів. Починаючи з 1908 року, його слово зазвучало у перекладах російською й українською, польською і чеською мовами, а після Жовтня — багатьма іншими, не лише слов'янськими, а й грузинською, казахською, ли-

товською, латиською, вірменською, киргизькою. Янка Купала став одним з корифеїв багатонаціональної радянської літератури, бо вся його творчість з самого початку носила інтернаціональний характер. Про це в 1935 році писали українські письменники: «Янка Купала такий же близький, такий же рідний для Радянської України і інших радянських республік, як і для Радянської Білорусії. Ми любимо його чудові пісні, ми багато чого вчимося у Янки Купали — нашого друга, старшого майстра». (Цитується за кн. Є. Мозолькова).

Так поет пригнобленого у минулому народу, який позичав вогню у духовних світочів братніх народів — Пушкіна і Шевченка, Міцкевича й Некрасова, — сам став одним з учителів багатьох інших творців літератури нової доби, доби торжества чуття єдиної родини.

Ідейно-творчий досвід Янки Купали, що став набутком всієї багатонаціональної радянської літератури, — це синтез комуністичної ідейності і високої художності його віршів і публіцистики, поем і п'єс. Його музі було властиве чуття сучасності, що завжди кликало у вир життя, породжувало прагнення свіжими мистецькими засобами оспівувати грандіозні перетворення. Пост, що до революції відстоював право на тугу й сум, 1924 року закликає трудівників міста й села покинути «тужну пісню співать», бо ж:

Час прожити і вільно й яскраво,
Заспівайте пісень
Ви нових у цей день,—
Пролетарко й селянко білява!

І сам він стає творцем нових пісень. У його доробку з'являються вірші й поеми («Борисів», «Над рікою Оресою»), у яких поет на всю силу таланту возвеличує нову епоху. На його тематичних обрядах — свято колгоспного врожаю і диктатура вільної праці, міць Червоної Армії і трудові подвиги ударників. Він створює натхненну

«Пісню будівництву», звертається до молодих поетів — «жовтневих днів синів» — із закликом писати про сучасність, оспівувати трудовий ентузіазм народу — будівника соціалізму.

Привертає увагу розширення масштабності ідейно-творчої проблематики Янки Купали. Його інтереси дедалі сягають все нових і нових меридіанів і паралелей.

Любов Купали до рідного краю, осяяна вірою в торжество великих ідеалів, породжувала щирю любов до інших народів, кликала на аванпости інтернаціоналізму.

Мотиви інтернаціоналізму й дружби народів у творчості Купали стають у ряд домінуючих. Поряд з віршами про рідний край він схвильовано пише про Україну і Грузію, Москву і Ленінград, славить поетів, котрі віддали свій геній людству, — Шоту Руставелі і Тараса Шевченка, присвячує твори пам'яті Максима Горького і Сулеймана Стальського. Його серце бентежить доля іспанської революції, і він пише полум'яного вірша «Іспанія вільною буде!».

Здається, не було такої сфери в житті народу, яка б не знайшла відгомін у його серці.

Поетична, драматургічна творчість Янки Купали уже більше як півстоліття привертає увагу українських письменників і читачів, композиторів і театральної громадськості. З великим пієтетом про творчі набутки і життєвий шлях Купали писали П. Тичина та М. Рильський, С. Крижанівський і Т. Масенко, яких зв'язувала з ним щиросердна особиста дружба. У колі перекладачів його лірики, епосу і драм бачимо найвидатніших наших співців — Тичину і Рильського, Сосюру і Малишка, а також поетів молодшого покоління.

Пісенна творчість білоруського народу, натхненне слово Купали і його побратимів, пове життя Білорусії надихнуло у 1928 році В. Сосюру на поезію, яка й тепер лунає на просторах наших сусідніх республік:

Білорусь ти моя, Білорусь,
Синьоока сестра України!

1937 року на Україні було видано вибрані твори Купали, над перекладами яких працювала значна група поетів на чолі з П. Г. Тичиною. Найкращі з цих творів, доповнені новими, що їх поет написав у наступні роки, були вміщені в антології «Білоруська радянська поезія» (1947).

Та найбільш повним і досконалим лишається том перекладів вибраних творів Купали, випущений 1953 року у Державному видавництві художньої літератури України за редакцією Павла Тичини. У глибокій і теплій передмові до цього тому Тичина писав: «...багато яскравого і дорогого залишилося в душі моїй від знайомства з старшим моїм братом по перу. Ми з Янкою Купалою не про все поговорити встигли при наших зустрічах, а мені здається, що нам буквально все було відкрито одному про одного і що всі питання життя перед нами пройшли уже при повному нашому обопільному обговоренні».

Янка Купала не встиг усе сказати рідному народові і людству, його пісня обірвалася 28 червня 1942 року, коли він трагічно помер у Москві, не діждавшись перемоги над фашизмом, у яку глибоко вірив і якої так ждав.

Кажучи словом Горького, — людина смертна, народ — безсмертний. Безсмертна і творчість, віддана народові. Вона живе і ще довго житиме в серцях багатьох близьких і далеких від Білорусії народів, живе вона і в українському слові.

Нове видання поезій Янки Купали українською мовою слід розглядати як нове їх народження. Свого часу вони були перекладені колективом авторів. На цей раз читачам пропонуються переклади, що їх здійснив наново один автор — Андрій Малишко.

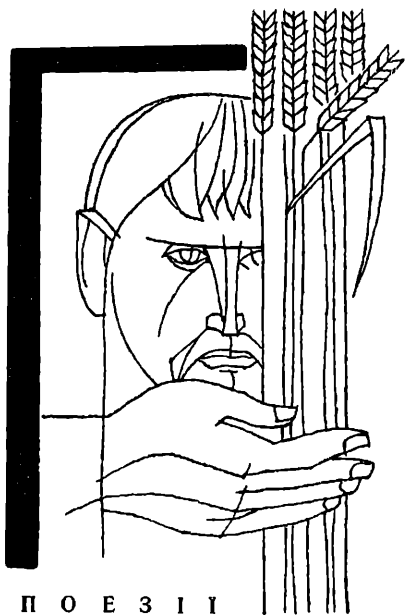
Передати в художньому перекладі розмаїту поезію Янки Купали з її реалістичною виразністю і точністю образів — справа далеко не легка. Для того щоб праця

перекладача стала повноцінним набутком рідної культури, необхідно, щоб сам перекладач мав за плечима значущий художницький досвід, щоб його особисті мистецькі уподобання і темперамент були якомога більше споріднені з уподобаннями і темпераментом поета, твори якого перекладаються. Андрій Малишко давно виявляє щирий інтерес до білоруського красном письменства, познайомив українського читача з поезіями Я. Коласа, П. Бровки, П. Панченка, А. Куляшова і, звичайно ж, Янки Купали.

Нові переклади Андрія Малишка дають змогу відчутти красу і силу Купалиної лірики. Перекладач доніс до читача характерні риси творчої манери Янки Купали, енергійність його рядка, музикальність вірша, природну мінливість інтонаційного малюнка.

Видання нових перекладів наснаженої високим громадянським пафосом, глибоко людяної поезії Янки Купали буде хорошою відзнакою 85-ліття від дня народження і 25-ліття від дня його смерті. В той же час — це ще одна з пам'яток виплеканого Великим Жовтнем братерства народів.

Володимир П'янов

ПОЕЗІІ

(1905 — 1917)

МУЖИК

Що я мужик, усі тут знають,
На білім світі я вже звик,
Що всі сміються, зневажають,
 Бо я мужик, дурний мужик.

Читать, писати я не вмію,
Не ходить легко мій язик,
Бо все життя орю та сію,
 Бо я мужик, дурний мужик.

Бо з праці хліб свій здобуваю,
Терплю погорду, лайку, крик
І свята світлого не знаю,
 Бо я мужик, дурний мужик.

Солоним потом вмиті очі,
Чи я малий, чи віковик,
Працюю, наче віл робочий,
 Бо я мужик, дурний мужик.

Хвороба прийде — сам беруся
До ліків тих, як чарівник,
Без лікарів я обійдуся,
 Бо я мужик, дурний мужик.

Ще й бідаком повинен згинуть,
Як той у лісі чагарник,
І, як собака, світ покинуть,—
 Бо я мужик, дурний мужик.

Але хоч скільки жити буду,
Хай довгий вік, неначе крик,
Ніколи, братця, не забуду,
 Що я людина, хоч мужик.

І кожен, хто мене стрічає,
Хай знає, я до болю звик,
Нехай сміється й зневажає,
 Я буду жить! — бо я мужик!

Я НЕ ПОЕТ...

Я не поет, о рятуй мене, боже!
Не пнуся до слави, щоб вихваляла,
Хоч пісеньку-думку і висную, може,
І кличусь я тільки — Янка Купала.

Славу поетів розносять на світі,
Вінки звивають і дзвонять чимало,
Я ж тихо граю, де тихі в приміті?
Ат! Знаєм із вйоски — Янка Купала!

Кожен край має тих, що співають,
Щоб смуток і слава десь не пропала,
А білоруси нікого ж не мають,
Нехай же хоч буде Янка Купала.

Долею вбогий, а ще й без відваги,
Біда, його мати, пригодувала,
Та на віку він пив сльози зневаги —
Ет, знаємо, просто Янка Купала.

Пісно почав він, а мовонька вбога,
Якою погорджують гірко, недбало,
Пісню цурають і гонять з порога:
Ет, знаємо, вигдавав Янка Купала.

Щастя, як промінь, сяйне у негоді,
Нехай би від нього хоч стежка лягала,
Долю побачив би в ріднім народі,
То й був би щасливий Янка Купала.

Та з часом люди впадають на силі,
Прийде костюмаха — й розлука настала.
Спитається дехто: а хто в цій могилі?
І напис покаже: Янка Купала.

ДО ПІСЕНЬ

Ой пісні ласкаві,
Смутків моїх діти,
Де ж вам час-година
Весело бриніти?

Я свою і вашу
Спільну долю бачу:
Плачете ви щиро,
І я з вами плачу.

Я б хотів вас, милі,
Кинуть, як дитину,—
Силоньки ж замало,
З вами я й загину,

Виплакав вас серцем,
Захистив собою,
Б'ючися з нещастям,
З кривдою в двобою.

І тепер зі мною
Ходите, горючі,
У весняній травці,
Ув осінній тучі.

По снігу узимку,
По кошарах вліті,
Ви мене спізнали
З горем в цілім світі.

Все життя вібгали
В душу, не на свято,
Знаю тее, знаю,
Нам страждать багато.

А мені здається:
Скільки б не тужити,—
Вам зі мною в парі
Треба вік прожити.

Ой пісні ласкаві,
Смутків моїх діти,
Де ж вам час-година
Весело бриніти?!

З ПІСЕНЬ БІЛОРУСЬКОГО МУЖИКА

Я — багач, я — магнат!
Їж і пий, і радій!
Що там пан, що там кат?!
Світ широкий — він мій!

Все створю, не куплю,
Зачарую свій двір,
З гір долину зроблю,
А з долини — сто гір!

Річці греблю вкладу,
Бору дам зелен-квіт,
А з сохою піду —
Прогодую весь світ!

Кволий! — кажуть усі...
А я все ж молодець:
Дам розмашку косі —
Трупом ляже сивець!

Чи я кривдив кого?
Ох, бере ж мене лють —
Чи не з поту мого
Інші мед собі п'ють?!

Маю силу двійну
На ріллю, на сади!..
А нужди не мину,
Не зламаю біди!..

Так минають роки.
Град все поле пожне,
Шнур плетуть відьмаки,
Щоб спіймати мене.

Тільки в хатці моїй
Ходить холод, як звір,
Хліб витрушує змій,
Дрів не дасть панський бір.

Прийде смертка моя,
Спину нижче зігну,
Бо немає й гнилля
На нужденну труну.

Тільки хоч і помру,—
Не вмирає біда,—
Хоч з могилки, де ліг,
Насип змиє вода.

ГОНИШ МЕНЕ, ПАНИЧОК

Гониш мене, паничок,
Та не в пору з хати,
Що я, бідний мужичок,
В долі небагатий.

Гониш з хати, коли я
Плату вніс зарані,
За хатинку цю з гнилля
Драв ти гріш останній.

Нащо ж бог тобі лишив
Тих скарбів доволі,
Щоб ти бідних ще душив,
Як бичків у полі?

Гей, з тобою ж ми брати,
Як лічить з Адама,
А ти гониш? Хай би ти
Пропадав так само!

І хилився б на віку
На чужі одвірки,
То би знав, як бідаку
Жити в світі гірко!

З МОЇХ ПІСЕНЬ

Що на душу лягло,
Наче мрія до зір,
Що було і жило,—
Виллю все на папір.

Виллю щиро і в світ
Пісню вишлю в блакить,
Хай за вихором вслід
По землі полетить.

Хай крізь шал завірюх
Полетить в круговій,
Де сплять сила і дух,
Де брат свій, як не свій!

Тих розбудить, хто спить
У нужді без вини,
Хай клекоче й гримить,
Як в грозі перуни!

НА СТАРУ НОТУ

Світить місяць, світить
З вечора до рана,
Оре мужик поле
Не своє, а в пана.

Не своє те поле
Плугом колуває,
Власної ж земельки
Небагато має.

Оре мужик, оре
Та голосить пісню,
Піт собі втирає,
Мов криваву плісню.

Гонить свої думи,
Що пливуть юрбою,
Гонить і в майбутнє
Дивиться з журбою.

Ось надійде осінь,
Дасть багатства літо,
Буде в засторінках
І сонце, і жито.

Їде пан і пані
В гульби за границю,
Мужику хоч зуби
Класти на полицю.

Чуже поле порав
Від Юри до Спасу,
Сам собі ж не має
Й крихти до запасу.

На столі безхліб'я,
Миска без приварку,
Голод із жоною
Поведе на сварку.

У корчму загонить
На гірку забаву,
Кожушок і шапку,—
Скаже,— дай в заставу.

Ляже в хаті холод,
Наче сиві кросна,
А в бору у панськім
До сосниці сósна.

І шумлять сосниці
Мужичку над вухом:
Кинь думки журливі,
Будь веселим зухом.

Прийде ще година,
Земельки прибуде —
І загляне доля
Поміж бідні люди.

Мужичок тих сосон
Не вчуває наче,
А чужее поле
Оре й тихо плаче:

Не шуми ти, боре,
А щодня й щоночі,
Доки сонце зійде,
Роса виїсть очі.

Роса виїсть очі
З вечора до рання,
Доки буде в хаті
Долі панування.

ЗАСВІТИЛА ТЕПЛО...

Засвітила тепло блиском радості ясно,
Розбудила весь світ від зимового сну,
Ой, даремно ти, вихоре, вієш невчасно,
Бачим промінь навкруг, бачим сонце — весну!

Як з води на болоті нечистая сила,
Полетіли морози і сніг із беріз,
І красуня весна білий світ оживила,
А з весною поменшало смутку і сліз!

На обличчях щасливих веселка гуляє,
Закликає до праці, де правда одна,
І засмучені думи і сон розганяє,
І життя і душа засвітились до дна!

Ой, як хочеться жити й воскреслу надію
Колисати в душі, сподіватись на тім,
Що весна наше горе, як сніг і завію,
Поховає в ріці, спалить в сонці яснім!..

А ХТО ТАМ ІДЕ?

А хто там іде, а хто там іде
В велетенській юрбі, аж земля гуде?
— Білоруси.

А що вони несуть на худих плечах,
На руках в крові, в личаках, в плачах?
— Свою кривду.

А куди ж твою кривду несуть в краю,
А куди ж несуть на показ свою?
— В світ широкий.

А хто ж бо то їх, не один мільйон,
Та навчив іти, розбудив їм сон?
— Біда, горе.

А чого ж, чого забажалось їм,
Та сліпим, глухим, у ярмі однім?
— Людьми зваться.

ПІСНІ МОЇ ПЛАЧУТЬ

Стогнуть сиві ріки,
Збурені весною,
Пісні мої плачуть,
Голосять зі мною!

Не стогніте, води,
Голосно, бурхливо,
Ви, пісні, не плачте
Гірко, нещасливо.

Хто зупинить повінь,
Що шумить, як море,
Хто заглушить пісню,
Як покличе горе?

Те велике горе
Люд убогий мучить,
Навча ненавидіть,
З слізьми не розлучить.

Як дубок безкорий,
Пастухом обдертий,
Як той соловейко,
В кліточку запертий,—

Так я пропадаю,
Не маючи долі,
Як дубок всихаю,
Плачучи в неволі.

Я не мав ніколи
Ні поля, ні ганку,
По чужих кутинах
Сил гублю останки.

Ген поза горою,
Де осягне око,
Світ гучний, великий
Стелиться широко.

Соколом би вільним
Знявся з-над планети,
Щоб і крила втяти!..
Де ти, доле, де ти?

Хочеться ж співати
В радісній годині,
Як той горобейко
В саду на калині.

Гучно стогнуть ріки,
Збурені весною,
Пісні мої плачуть,
Голосять зі мною.

ГЕЙ, МУЖИЧЕ В БІДІ!..

Гей, мужиче в біді,
Де ти долю задів?
Чи втопив у воді,
Чи пропив, чи проїв?

Чи морозу відніс?
Личаками стоптав?
Чи на ринок одвіз,
На хліб дітям продав?

•
Чи косою скосив,
Як билинку в бору?
Чи ногами змісив,
Як землицю сиру?

Чи на жердку у пліт
Пилка згризла мала?
Чи сточив її піт?
Чи сльоза залила?

Мо, в заставу віддав
За податки свої?
Може, пан не додав
На півзлота її?

Чи відбив її град,
Як жита відбивав?
Чи тобі її бог
Ще з дитинства не дав?

Гей, мужиче в біді,
Де ти долю задів?
Чи втопив у воді,
Чи пропив, чи проїв?

ЧОГО НАМ ТРЕБА

Треба нам треба,— в хлібі потреба,
Хліба нам треба повен стіжок,
А в піч поліна, коникам сіна,
Якусь копійку на оббіжок.

Треба нам, треба, як сонця з неба,
Ширший і довший поля шматок,
Та худобинку й нову хатинку,
Та ще вишневий рясний садок.

На свята шкварку, часом і чарку,
Булки і сиру гостям у дар,
Теплу свитину, дітям книжчину,
Привітну школу, перо й буквар.

Рівні дороги, взуття на ноги,
Полотен жінці на сорочки,
Щоб жити в хатці і не боятися,
Як волосні верещать крючки.

Лікаря треба, треба шпиталю
Для бідака, доки він живий,
А щоб дідусь тамував печалі,—
Треба притулочок, хоч малий.

Ой, небагато для вйоски-нені
Треба вчинити, щоб добре жила,
Сліз не туманить, болю не ранить,
Болю, якого нужда завдала.

В праці все зможем літечком гожим,
Горе затопчем на довгий вік,
Знищим недолю, знищим неволю,
Світлом запалим щастя потік!

Засвітим ночі, висохнуть очі,
Що запливали щодня слізьми.
Голод зігнеться, біда минеться,
Буде нам доля,— будем людьми!

ЦЕ ТОЙ КРИК, ЩО ЖИВЕ БІЛОРУСЬ

Чи завили вовки, а чи вихор до зір,
Чи співа соловей, чи гагакає гусь,
Я тут бачу свій край, поле, річку та бір,
Свою матір, свою Білорусь.

Кам'яниста вона, за горою гора,
Горобцю по коліна зростає врожай,
А люблю ж я її, шкода хатки, двора,
Чарівнішої ти не шукай!

Під соломою хатка схилилась давно,
І ворота низенькі, і сірі плоти,
Тут рукою своєю я клав бервено
І землю рівняв під кути.

Під соломою хатка і вибитий тік,
Вболіваю за них, свою думку сушу,
Я вві сні бачу їх кожен день, кожен рік,
І на серці, як віру, ношу.

Хатка свідком була, як пізнав божий світ,
З хатки бігав до школи, навчався читать,
Тут при скіпці не раз казував мені дід,
З хатки я виходжав зароблять.

На току клав сінце і зерно без турбот,
Тут я вперше до Зосі промовив: люблю,
І на нім з дітлахами збирав обмолот,
І при ньому я лазню топлю.

А хоч горя зазнав, зникла доля моя,
Зося вмерла, розбіглися дітки малі,
Тут до всього я звик, де родилась сім'я,
Тут приріс я, мов корч до землі!..

Тут усе дороге за двором і в дворі,
І кривенька берізка, і з правіку дуб,
Сніг холодний взимі, травка в літній порі,
І сосна, і обцінений зруб...

А бурхливий ручай і зарошений сад! —
Тут і серце віддай, тут і душу віддай!..
Сам садочок садив, мав утіху і злад,
Він тепер вкорінився, як гай!

Я із садом збратався, чи сонце, чи грім,
Знаю, скільки він родить і яблук, і слив,
Скільки нічок провів я із Зосею в нім,
В нім багато чого переснив!

Ой, бувало, як сонечко вийде в блакить,
То ж то рай, боже мій! Захлинається дух,
Як на росах рясних сад цвітінням шумить
В щебетанні пташинок-співух!

Тут зозуля кує, скільки літ проживу,
Там співа соловейко, сховавшись в тінь,
Тут кричать горобці і клюють кропиву,
А від сонця теплінь і теплінь.

Глянь, мій брате, тепер і на поле, й на луг,
На сіножать-сивець, де ішли косарі,
Де свистіла коса і вилискував плуг,
Де з зорі працював до зорі.

Далина під вівсами лисніє крута,
Ближче — гони картоплі, гречки, мов пожар;
А ще далі в ланах половіють жита,
А під лісом, як бубон, мочар.

За вівсом засинів головастиї льонок,
А над ними небес глибина-бірюза,
Тут вусатий ячмінь, а праворуч — струмок,
А за ним — і ромашка, й лоза.

Що казати! Красною милуюся в тім,
Бачу батьківський край, рідну землю в жалю;
Тут і люди... ат... що! Ще про них розповім,
Долі їхньої я не люблю!

Але як не любить рідне поле та бір,
І зелений садок, де живу і журюсь;
А що інколи здійметься вихор до зір,—
Це луна, це той крик, що живе Білорусь!

БАБУНЯ — ПРОДАВЩИЦЯ ЗІЛЛЯ

У Мінську на ринку
Біля перелазу
Бабуня старенька
Сідає щоразу.

І різного зілля
На ринок приносить,
Людей перехожих
На по́купку просить.

Лежать перед нею
Увечір і вранок
Жмутки дивосилу,
Чебрець і рум'янок.

На кожну хворобу
Є зілля й коріння,
Прогнать вона може
Підвій і горіння.

Дає привороту
Під тиху пораду,
Навчає, як зводить
Любисточком зраду.

Багато і щедро
Дістане вам ліку,
Якого ще люди
Не знали одвіку.

Столітня бабуня,
Трясуться вже руки,
Є правнуки в неї,
І діти, і внуки.

Усяк їй жилося
На світі на божім,
І смутно, й самотньо,
І з хлопцем пригожим.

І сльози лилися,
Й пісні невеселі,
І груди дівочі
Хололи в постелі.

Та все пролетіло,
Як блискавка зранку,
Сплять думи з піснями,
В могилі спить Янко.

Гей, молодість-радість
Росою спадає!
А старість-невдалість
Ніяк не минає.

І кепсько бабуні
Без сили, без хати,
Лише й залишилось,
Що зілля збирати.

Несе аж до Мінська,
Сідає на ринку,
Навчає, як треба
Вживати зілинку.

А може, поможе
Душі хоч єдиній,
І праця бабуні
Не вмере в самотині.

ДВОЄ

Ситий, вгодований,
В гульбищі вічно,
В золоті жупан,

З праці бідняцької
Живе щорічно,
Це є ваш пан.

Зморений, згорблений,
Здавна похмурий,
Лапті із лик,

В холоді, в голоді,
Вік у тортурах,
Це є мужик.

РОЗІЙШЛИСЬ В ЛІСАХ ТУМАНИ

Розійшлись в лісах тумани,
Ниви затремтіли,
Затремтіли злі тирани,
Що біду створили.

Зашуміли, загриміли
Пісні на все поле:
«Довго, довго ми терпіли,—
Встань же, наша доле!»

Подивіться, що за диво!
Нарікають доволі!
Буйно зійде наша нива,
Буде хліба й волі.

Де тримали люд в полоні
Пани проклятуші,
Де казенні, в забороні,
Зеленіли пуші,

Де були одні пустелі,
Сосни корчуваті,
Будуть там поля веселі,
Світло буде в хаті.

І знайде свою відвагу
Дух людський і сила,
Встане воля з ясним стягом,
Зійде зірка мила.

Вірте пісні — скоро, скоро
Буде день повстання,
Над людським могутнім морем
Правди панування.

У борні впадуть тирани,
Але ми не зляжем,
Понесем криваві рани,
А своє докажем.

Наше горе, наші сльози,
Кров, поті солоні
Стануть в спеку і в морози
В нашій обороні.

І з грудей полине в люди
Пісня-чарівниця,
Без наруги, без огуди,
Мов крилата птиця:

«Смерть тому, хто хліб-шкурину
Видирає з люті,
Смерть тому, хто на людину
Ладить пута куті!»

МОЯ ЕПІТАФІЯ

Тут лежить Янук Купало,
Що пісні складав,
Сумував, сміявся мало,
Все голодував.

Тихим бути біс поплутав,
Та не був він катом,
Ненавидів чорні пута,
Мужика звав братом.

Без землі весь вік тинявся
Гірше худобини,
Ось нарешті дочекався,—
Дали три аршини.

Як комусь оце в приміті,
Хай попросить бога,
Щоб мені хоч на тім світі
Та була підмога.

НАД КОЛИСКОЮ

(Наслідування)

Спи, маленький мій синочку!
Не зори з-під вій,
Світить місяць в холодочку,
Ти ж про долю мрій.

Спи, ще нічка, повна цвіту,
Ходить по землі,
Спи, бо ще не знаєш світу,
Люленьки-люлі!

Підростеш, зазнаєш горя,
Гіркоти і гроз,
Юні сили зломить змора,
Спека та мороз.

І нужда тебе спіткає,
І людські жалі.
Спи, синочку! Місяць сяє,
Люленьки-люлі!

Підростеш і мусиш ноги,
Як і всяк мужик,
Замотати в дрантя вбоге,
В личаки із лик.

В личаках хлібця попросиш
На нужді людській,
Спи, ще їх поки не носиш,
Рідний синку мій!

Поведу тебе до пана,
Поставлю служити,—
Там від вечора до рана
Будеш ти робить.

За свиньми та за сохою,
На чужій землі;
Спи, ще поки не слугою,
Люленьки-люлі!

А заплату небагату
Видадуть пани,
Будуть сипатись в заплату
Щедрі стусани.

І заллють тобі очиці
Кривавиці злі;
Спи, аж поки це случиться,
Люленьки-люлі!

Потім підеш у солдати,
В царську ярмину,
За тридцятую від хати
Дальню далину.

Будеш хвацький забіяка,
З кров'ю на чолі;
Спи, ще поки не вояка,
Люленьки-люлі!

А повернешся до батька,
Батько бідний сам;
Підеш в найми, небагатько,
Гнутися панам.

Не догодиш — пан багатий
Прожене з землі;
Спи, як ще не гонять з хати,
Люленьки-люлі!

Ти ж не кинешся в канаву
В горі та в біді,—
Красти вивчишся на славу,
Будеш пан тоді...

Що? З напасті не пропасти
У своїм селі!
Спи, бо ще не вмієш красти,
Люленьки-люлі!

У великі, синку, люди
Вийдеш з бідноти,
Шаблю звісиш через груди
Поліцаєм ти.

Будеш катом ти над братом,
Що людські жалі!
Спи ще, поки ти не катом,
Люленьки-люлі!

Будеш пан великий з виду,
Шельма-поліцай,
Зустрічать тебе я вийду,
Не забудь, вітай.

Чужаком ввійдеш до хати
На своїй землі,
Спи ще, поки в тебе мати,
Люленьки-люлі!

МОЯ МОЛИТВА

Я буду молитись і серцем, і думами,
Душею складу я молитви малі,
Щоб чорна недоля з метелиці шумами
Вже більш не ходила по рідній землі.

Я буду молитись до ясного сонечка,
Взими зігрівати малих сиротин,
Привітно по житніх гуляючи гонечках,
Частіш заглядати до темних хатин.

Я буду молитись до хмари з гримотою,
Що дико лютує в нічний дощепад,
Нехай змилюється вже над голотою,
Не гонить на неї і холод, і град.

Я буду молитися зорям щоніченьки,
Що гасять себе і летять в далину,
Бо чув, якщо з неба скотилась зірниченька,—
З життя хтось відходить у темну труну.

Я буду молитись до ниви до милої,
Щоб ліпшим врожаєм платила за труд,
Заходила б з хлібом до хати похилої
І вгледів надію натруджений люд.

Я буду молитись і серцем, і дум'ями,
Душею складу я молитви малі,
Щоб чорна недоля з метелиці шумами
Вже більш не ходила по рідній землі.

ЗАХІД СОНЦЯ

За невидану
Даль спохмурену
Закотилося
Ясне сонечко.

Ой пора, пора
Тобі, яснее,
Відпочити десь
По днюваннячку.

Находилося,
Нагулялося
Над земелькою
Понад кривдною.

Ти вдивлялося,
Щоб колоссячком
Нива вбогая
Зодягалася.

Зігрівало ти
Безхатинного,
Сльози витерло
Обездоленим.

Усміхалося
Всім замученим
В долі-радості,
В вольній воленьці.

А з трудів тяжких,
Ясне сонечко,
Відпочинь піди
Там за горами.

На світанку встань
Із наснагою,
Засвіти вогні
В серці згаслому.

Розпали вогні
Віри щедрої,
Що ясніших днів
Дочекаємось.

ВОЛЯ

І люблю ж я одну
Рідну волю без меж,
Як поляжу в труну,—
Заберу її теж.

Нащо сокола злет
До небесних вогнів,—
Тільки б мить не тужить
Та не знать кайданів.

Ой, якби розкував
Я залізний ланцюг,
То б усім показав,
Що за воля, мій друг!

Хоч помру без жалю,
Але пісню складу,
Як я волю люблю
Молоду, молоду!

ПІСНЯ ЖНИЦЬ

Худі, зігнувшись, як на чатах,
Серпом махаючи в росі,
Ми, жони, вдови і дівчата,
На довгій постаті усі.

Ми тут жнемо,
Піддаємо
Одна одній
Охоти більш
І пісню гірко ведемо.

Тут кожній нивку йти жнивими,
Як пан позначив, лиходій,
І економ стоїть за нами,
Кричить, ганяє жать мерщій.

Ми всі жнемо,
Піддаємо
Одна одній
Охоти більш
І пісню гірко ведемо.

Пече нас сонце з небокраю,
Язик засох, в долонях біль,

І піт нам очі заливає,
А на сорочці біла сіль.

Ми тут жнемо,
Піддаємо
Одна одній
Охоти більш
І пісню гірко ведемо.

Серпок шмугляє рани косі,
Повіки ріжуть остюки,
Стерня сколола ноги босі,
І день предовгий, як віки.

Та ми жнемо,
Піддаємо
Одна одній
Охоти більш
І пісню гірко ведемо.

Ми жнем, ростуть снопи і копи,
Ми жнем, а ти одне побач:
Що ми ж як мухи у окропі,
Працюй на полі — вдома плач.

Отак жнемо,
Піддаємо
Одна одній
Охоти більш
І пісню гірко ведемо.

Гей, жнемо, дівчина і жінка,
Горюєм: горе — не напасть,
А пан покличе на обжинки,
За піт і кров — горілки дасть.

Ми будем пить,
Як горе п'єм,
Панів хвалить
І дружно їм
Крізь сльози пісню поведем.

ВЕСНА

Згнули хуги, морози, метелиці,
Більше не мерзне душа ні одна,
Сонечком-пломенем, зелено звабною
Обдарувала земельку весна.

Річечки звивисті, вчора сонливисті,
Риють у берег, змивають сліди,
Рибки краснопірні скачуть, купаються,
Дивляться в небо із сині-води.

Пущі в озелені, взимку притишені,
Ніби весілля заграли своє,
Звірі зашастали, птиці загіздилися,
Б'є соловейко, і дятел клює.

Поле в травицю зелену вдягнулося,
Вийшла худібка в луги голубі,
Біля худібки підпасич з сопілкою
Ходить навколо та й грає собі.

Грай же, сопілочко, дрібно та весело!
Хай звеселіє з надією край;
З пущею, з птицями, з вітром загонистим,
Грай же про щастя, про весну заграй!

НЕ ДИВИСЬ...

Не дивися на мене отак, як колись,
Хай кохання сердечне, як сон, промайне.
Ти кепкуєш із мене... Іди ж, не дивись,
Бо замучиш, загубиш навіки мене.

Погляд карих твоїх душу змучив мою,
Як загляну у них, не знаходжу путі,
То я рвуся до тебе, то тихо стою,
То жалію тебе, то клену в гіркоті.

Ти ж не любиш мене, ти із іншим стоїш,
Пнешся в панство лихе, де не чутті жалі.
Та і що тобі дам? Я ж бідніших бідніш,
В бідуванні тяжким живучи на землі.

Я убогий, за тебе я чим заплачу?
Хочеш серце мое спопелити до дна?
Ти за гроші себе продаси паничу,
У розкошах ходитимеш, панська жона.

Будеш панею жити: лиш їсти та спать.
Шапку зніме мужик, як загляне у двір,
А я буду терпіти і день проклинать,
І тебе проклинати, і карий твій зір.

Так іди ж, не дивись! Я боюся тебе,
Не моя ти тепер, не для бідних людей,
Так іди ж, бо загубиш мене і себе,
Бо кипить моя кров, серце рветься з грудей!

РІДНЕ СЛОВО

О рідне, могутнє, незражене слово,
 Зі мною ти в праці й вві сні,
Зі мною ведеш чарівничу розмову,
 Складаєш сердечні пісні.

О рідне, безсмертнє, незражене слово,
 Ти кривду й неправду змело,
Хоч гнали тебе і кували в закови,
 Даремно: живеш, як жило.

О рідне і вільне, незражене слово,
 Завзято і весело грай,
Хай повзають змії, погрожують сови,
 А ти не забудеш свій край.

Покривджене, гнане, незражене слово,
 Над краєм своїм заgrimи,
Що рідна розмова, убогая мова
 Найкраща мені між людьми!

ХАТИНА

Ти зігнулася,
В землю в'їхала,
У селі моїм
Бідна хатонько!..

Ген по стрісі вшир
Мох з травицею,
Тьмою-скіпкою
Вікна журиються.

А як осінню
Засвистять вітри,
Ти тремтиш уся,
Темна хатонько.

І на твій поріг
Не зайшов ніхто
З привітаннями
А чи втіхою.

Тільки йдуть забрать
В мужика твого
Міць двожилаву,
Мозолястую.

Бідна хатонько,
Ти віки живеш,
І палаци всі
Перестоїш ти.

ЗИМОВА НІЧ

Біля зірки зірка
З місяцем-ріжком,
Біля гірки гірка,
Встелена сніжком.

На дорозі скрегіт,
Іній — білина,
Чути вовчий регіт...
Ніч і глушина.

Видно конячину
І санчаток біг,
Янка під свитину
У санцях приліг.

Де б узяти можна
Крапельку-теплінь?
Пирхає тривожно
Гпідуватий кінь.

Небо золотиться,
Під полоззям шум;
Янку ніччю спиться
Рій веселих дум...

Про село й селибу,
Про куточок свій,
Про життя із хлібом
На весні ясній.

Про щасливі ранки
Ловить мрій розгін.
Чи ж доїде Янко?
Чи доїде він?

ПАМ'ЯТІ Т. ШЕВЧЕНКА

(25 лютого 1909 р.)

Сьогодні Україна звелічує свято,
Сьогодні родився творець «Кобзаря».
Повсюди пошана, і кольори, й шати,
І сяє над краєм піснярська зоря.

Преславному батьку українського слова
Поклонами клониться вся сторона —
Дніпровські простори рокочуть грзово
І думає думу степів далина.

Великого батька шанують на світі,
Він жив біля пісні і з піснею вмер,
Здобув собі славу не в сивім граніті,
А в слові, що вік не старіє тепер.

Буває занепад,— недоля зловісна,
Поет народився, і втіха дзвенить,
Пісняр помирає... а пісня?.. а пісня?
Лиш камінь не може того зрозуміть.

Живе тая пісня, як вихор, клекоче
Над лісом могильним, над долами тьми,
Зриває закови і в брами гримкоче,
І кривда німіє, бліда між людьми.

Від пісні на світі умре безгоміння,
Широкі дороги замріють здаля,
І щастя насіння зійде, як проміння,
І в долі заквітне убога земля.

Вшануємо ж пісню України! Із нею
Усі, що до правди торуємо дні,
Згадаємо батька, що слово-ідею
Для слави України кував на вогні.

О славний українцю, о сине народу!
Ти рідного слова не власнив собі,
Терпів і навчав, як терпіти в негоду,
Щоб люд твій піднявся в неволі й журбі.

На південь, на північ, на схід до зірниці
На кобзах душі виграє твій «Кобзар».
В хатині, в палаці, в корчемці, в темниці
Колотиш ти серце, як дзвоном дзвонар.

І нам твої думи близькі і ласкаві,
Ми слухали втішно, що мовить сусід,
Несемо свій лист у вінок твоїй славі,
Прийми, брате, наш білоруський привіт!

МІЙ ДІМ...

Мій дім — привілля, зорні далі,
Орлами зміряні лани,
Де б'ються вітрища зухвалі
З сім'єю хмар увосени.

Мій дім — то пуща на обочі,
Селиба ясена й сосни,
Де сміх русалки в темні ночі
Лякає предковічні сні.

Мій дім — у даль піски розлогі,
Де спека й хуга криють світ,
Де в скибах лад ведуть убогі,
Оздобі цвіт — червоний піт.

Мій дім — на межах квіти прості,
Суха осичина й курган,
Де тліють прадідові кості,
Де плаче нічка та туман.

МОЯ ДІВЧИНА

У дівчини, у княгині,
Що мені десь вічком кине,
Колосистий віпок жита —
Кіска золотом повита;

Дві пасминочки-мітлички —
Брівки милі у сестрички,
Її вічки у ясині —
Дві волошки сині-сині;

Її щічки — рівні в сонці
Двом ружинам при віконці;
Її губки — не калинка,
Просто виспіла малинка!

Як лілея від криниці,
Біла шийка в чарівниці;
Два букети з незабудки —
Молоді дівочі грудки;

Як хмельочок небадильний —
Стан притульний, перехильний;
Ручки — хто зрівнявся з ними? —
Так і щастя не обніме;

А за серцем підеш всюди,
Пекло й небо — все там буде...
У дівчини, у княгині,
Що мені десь вічком кине.

ЖНИЦЯ

Наче та цариця
В золотій короні,
Йде вона в віночку
Поміж спілих гонів.

З колосків віночок —
В юності за свідка —
Так на ній красує,
Як у саду квітка.

На щасливих грудях
Кофточка рожева,
А в руці серпчок —
Синь його сталева.

Вітер обнімає
Стан її дівочий,
Сонце їй цілує
Шию, губи, очі.

Перед нею колос
Похиливсь поклоном,
На межі ромашка
Грає вітром-дзвоном.

А вона, цариця,
Весело, щасливо
Коронує в пісні
Золотисте жниво.

А сама, як сонце,
Йде сміливо в сонці —
Жниця-білоруска
В лісовій сторонці.

ДВІ ТОПОЛІ

Ген за хатами в полі дві стояли тополі,
Як одна, дві тополі стояли,
І стогнали у полі суховійні тополі,
Як одна, дві тополі стогнали.

На світанку у полі все шуміли тополі,
Як одна, дві тополі шуміли,
І на заході в полі все бриніли тополі,
Як одна, дві тополі бриніли.

Що панують у полі над дубами тополі,
Як одна, дві тополі панують,
Що ночують у полі самовладно тополі,
Як одна, дві тополі ночують.

Неба помсту у полі тут почули тополі,
Як одна, дві тополі почули,
І навіки у полі дві заснули тополі,
Як одна, дві тополі заснули.

НАД РІКОЮ В СПОКОЮ...

Над рікою в спокою
Зацвітала калина,
У селі, за рікою,
Виростала дівчина.

А на віття калини
Прилітала зозуля,
До дівчини-малини
Удавався Януля.

Де шуміла калина,
Брала дівчина воду,
А в селі, де хлопчина,
Засурмили к походу.

Перестала калина
Одягатися в квіти,
Зажурилась дівчина —
Де б кохання зустріти?

Вже зозуля сивенька
Смуткувала в калині,
Смуткувалася ньенька
По дівчині-дитині.

Річка гнала помалу
Вдалеч всохлу калину,
Люди в річці шукали
Самогубку-дівчину...

За рікою в спокою
Знову квітне калина,
А в земельці під нею
Спить навіки дівчина.

БРАТОВІ

Мій ти вбогий, мій ти темний,
Рідний мій,
Ти питаєш, хто ми двоє?
Зрозумій!

Чи ми люди, чи худоба,
Запитай
Цюю кіску, цюю сошку,
Цей-бо гай;

Цеє поле, на яким ти
Млієш, млів,
Цю похилену хатинку,
Цей-бо хлів.

Запитайся, брате, в домі,
В своїх пут,
Чи ми люди, чи худоба,
Хто ми тут?

ПІДСІКАЙТЕ ТЕЄ ДРЕВО...

Підсікайте тее древо,
Що корінь всихає,
Не любіте того серця,
Що жалю не має.

Бійтесь птиці, що від неї
Хатня птиця гине,
Забивайте пісню в серці,
Що вам кат підкине.

Ой годуйте, підливайте
У діброви крони,
Серцю доброму давайте
Ласку та поклони.

Поважайте ту пташину,
Що чесна собою,
Не цурайте рідну пісню
З щастям і з журбою.

(1918—1942)

ЧАС

Час покликать всю громаду
На велику щиру раду,
 На великий сход!
Хай розсудить, хай розважить,
Кожне слово мудро зважить,
 Скаже сам народ!

Як нам жити не в палаті,
У краю своїм, у хаті,
 Як заводить лад.
Чи нам жити у неволі,
Чи в новій розжиться долі,
 Не вертать назад.

Довго люди вдень блукали,
Сльози, кров на кривду клали
 У краю своїм,—
А сьогодні вже не тее,
Світить сонце золотее,
 Рівно світить всім.

Ходить ходором земляця,
Йде убогий борониться
 В бій за кращий час.
Так і нам ціпи та коси
Брати треба, доки роси
 Не посохли в нас.

Хай же дзвони дзвонять з жаром,
В струни віщії ударим,
 Де повстав народ!
Щоб за себе кривно стати
І за тебе, земле-мати,
 Люди, йдіть на сход!

А ЗОЗУЛЕНЬКА КУВАЛА...

Як на світ родився Янка,
Як заплакав мало-мало,
Мати склала колисанку,
А зозуленька кувала:
 «Ку-ку, ку-ку! Кинь докуку!
 Спи, соколе! Ку-ку, ку-ку!»

Як підріс, підвівся Янка,
Пасти твар пора настала,
На сопілці грав у лузі,
А зозуленька кувала:
 «Ку-ку, ку-ку! Кинь докуку!
 Пастушеньку! Ку-ку, ку-ку!»

Як великим виріс Янка,
Поле сіяв щиро, дбало
Та співав про долю в полі,
А зозуленька кувала:
 «Ку-ку, ку-ку! Кинь докуку!
 Сій, сівачу! Ку-ку, ку-ку!»

Як не сіяв щедро Янка,
Все врожаю не стачало,
Янка сіяв — люди жали,
А зозуленька кувала:

«Ку-ку, ку-ку! Кинь докуку!
Жати будеш! Ку-ку, ку-ку!»

Як посивів, згорбивсь Янка
І снаги лишилось мало,
Повідав байки внучатам,
А зозуленька кувала:
«Ку-ку, ку-ку! Кинь докуку!
Досить байки! Ку-ку, ку-ку!»

Як ховали люди Янку,
Голосили там чимало:
— Нащо вмер ти, сіромахо!..—
А зозуленька кувала:
«Ку-ку, ку-ку! Кинь докуку!
Спи, соколе! Ку-ку, ку-ку!»

ВЛІТКУ

Солодко в теплій погоді,
В зелені, в квітах купатись,
З вітром гулять на свободі,
З сонцем ясним цілуватись.

Слухати щебет осоння,
Бачити бір у заграві,
Де піднебесне сосоння
Думи гойдає ласкаві.

Слухати, як на обніжку
З полем шепочеться колос,
Де викликає усмішку
Ниви дорідної голос.

І наливаються віти,
Мовкнуть негоди й напасті...
Хочеться мріять, як діти,
Вірить, як діти, у щастя.

ЗА ВСЕ

За все, що пині маю,
Що дав народ мені,
За кут у ріднім краю,
За хліб не в чужині,—

Я відплатив народу,
Чим міць моя змогла,
Я кликав на свободу,
До світла і тепла.

Для батьківщини в горі,
Для підупалих сил,—
Я гімни слав суворі
Серед хрестів, могил.

Не гнувся при напасті,
А для своїх людей
Писав я у нещасті
Кривлею із грудей.

І щедрі мої вірші
Шукали всім добра,
А більше... Що там більше
Жадають від пісняра?!

В ЛІСІ

Коли прийде чуття шалене,
Від дум сумую сам, від мрій,—
Це часто думає про мене
Прихильник мій чи лиходій,—

Тоді я в ліс іду помалу,
Щоб не мозолить людям зір,
На мох валюся де попало,
І смуток гасить тихий бір.

Ніхто не бачить і не чує,
Про що розмову тут веду,
Де думка днює і ночує,
Свою ховаючи нуду.

А з лісом ми старі знайомі,
Не раз проводим ночі й дні,
Вже сорок літ в одному домі,
Коли зійшлись наедині;

Та час минає невблаганний,
Пішло багато літ і зим,
Були вогні, були тумани,
Було по-всякому із ним.

Тепер, коли сюди прийду я,
Встає картина, мов сльоза:
Все тії шишки ліс готує,
Все та ж покущилась лоза.

Так само мох лежить, як вовна,
Де в пуху пеститься нога,
Пташинок повна, шуму повна
Твоя домівка дорога.

Берізки всохли, віття голі,
Лежить одна між зим і злив,
Немов мою стежину долі
Прелютій вітер покришив.

Дочасно вчула подих смерті,
Лежи, берізонько, й прости,
Що розберуть колись по чверті
Тебе на дрова чи хрести!

Притихне ліс у синій вечір,
А потім знов шумить чимдуж,
Супроти вітру горбить плечі,
Весь вигинається, як вуж.

Ворони в небі грай завзятий
Зняли, мов проклята юрба,
А дятел дзюбає дзюбатий,
Довба сосончку, довба.

Кхе зозуля в дзвінь такую,
Мов хтось їй дзьобик наточив;
Лічу, чи довго повікую...
Замовкла... мало налічив.

ЗАВСЮДИ НАПЕРЕД

Ти слухай, послухай,
Товаришу й брат:
Завсюди наперед!
Ніколи назад!

Дивись, як гуляє —
Життю напролом —
У полі і в пуці
Важкий бурелом.

Як стріли, машини
Біжать по землі,
По синьому морю
Пливуть кораблі.

В моря та озера —
Не твань-каламуть —
Джерела і ріки
Потоки снують.

Орли-самольоти
Летять під сонця,
Не знаючи в леті
Ні меж, ні кінця.

Завсюди наперед,
Ніколи назад!
Отак, не інакше,
Товаришу й брат!

ОБВИЛАСЯ КРАЇНА...

Обвилася країна
У квітки,
Кличе сонце і місяць
У свідки.

Урожай рожевіє,
Лелітки,
Зерном повні засіки
Й повітки.

Дідусі веселяться
І дітки,
Знають, що то за щастя
І звідки.

Поминулись батрацтва
Пригнітки,
Не потрібні їм панські
Об'їдки.

Обвилася країна
У квітки,
Кличе сонце і місяць
У свідки.

УКРАЇНА

Україно, квіте любий,
Сонаячая руто,
У минулім край неволі,
Кургани та пута!

Панували, катували
Гетьмани, цариці,
Не жаліло люте панство
Твоєї кровиці.

Ти несла з війни криваве
Прелютеє горе,
Кров текла твого народу,
Як Дніпро у море.

* * *

Україно, квіте любий,
Чарівнича сило,
Револуція зі Сходу
Тебе розбудила!

Підвелася, а на шляху
Знову ворог дикий —
Скоронадські та Петлюри
Та Махно й Денікін.

Запалав твій степ широкий,
Повставало горе,
Потекла твоя кровиця,
Як Дніпро у море.

* * *

Україно, Україно,
Глянь ти крізь пожари,
Як терпіла злу руїну,
Як летиш у хмари!

Шлях твій зіткано з пшениці,
Золотистий колос,
А в людей твоїх веселих
Дужий, чистий голос.

По Дніпру твоїм привільнім
До самого моря
Запливають пароплави,
Не знаючи горя.

* * *

Україно! Тобі ворог
Не страшний в околі,
Стяг твій рівний поміж рівних
На союзнім полі.

Ти виводиш своє щастя
 Під червоні стяги,
Як республіки-сестриці,
 Сповнені звитяги.

Хто ж піткнеться тобі задрить,
 Знов копать могилу,—
У Дніпрі своїм потопиш
 Ту ворожу силу!

ЩЕ ВЧОРА, ЗДАЄТЬСЯ...

Ще вчора, здається, ще вчора
Сльота облягала і грози,
По нивах котилося горе,
А в бідних котилися сльози.

Сумні, садинокі мотиви
Бриніли від краю до краю,
Були неврожайні посіви,
І голод, і холод в звичаю.

Ще вчора, здається, ще вчора
Не мріялось бідним та голим,
Не снилось, напевне, що скоро
Засяє зірниця над полем.

А ти, мов погашена свічка,
Чорнів, переймаючи муку,
Текла сліпота, наче річка,
Від діда до батька і внука.

Ще вчора, здається, ще вчора
Тут слались поміщицькі гони
І, місця не знавши, суворо
В пільмі помирали мільйони.

Ішли. Закривавилось тіло,
До волі тягнулись думками,
Недоля й неволя летіла
За ними стежками й віками.

* *
*

Закипіло сине море,
Б'ється гнів.
І Дніпро, і Волга вийшли
З берегів.

Море сонних розбудило —
Повставай!
Забери ж бо свій у пана
Коровай!

Хай тече жива кривиця
По землі,
Щоб жили сини і внуки
Не в жалі!

Віє вітер та все буйний,
Віє в даль,
Бийте кривду і наругу —
Нам не жаль.

І розбили переможно
У борні,
Лиш бійці несуть у згадках
Тії дні.

Заквітчалася весною
Даль доріг,
Зникла згадка про педолю,
Про батіг.

Зашуміли над рікою
Синь-луги,
Заряснила буйна зелень
Береги.

Сон розвіявся із горем
По хатах,
Ясен день летить у сонці,
Наче птах!

ДО СОНЦЯ

Ой ти, моє сонце,
Як же світиш ясно,
Де ж було раніше,
Як я жив нещасно?

Як з дитячих років
Не зійшла зірниця,
Як брела зі мною
Біда-бідовиця.

Як батька ховав я
Без снаги, без сили,
Як його могилу
Повені розмили.

Як ішов журливий,
Не знавши дороги,
Оббивать з поклоном
У панів пороги.

Як у самотині
Бідкався на світі,
Як зів'яла юність
В молодому квіті.

Ой ти, моє сонце,
Як же світиш ясно,
Де ж було раніше,
Як я жив нещасно?

ОЛЕСЯ

Ой кувала зозуля
У гаю на плесі,
Годувала матуся
Маленьку Олесю.

Гомонів бір крилатий
В вечори і ранки,
Над колискою мати
Слала колисанки.

— Спи, засни, моя донько,
Стихли пташок гулі,
Спи, засни, ягідонько,
Люлі, люлі, люлі.

Спи, не відай тривоги,
Буде ще годинка,
На свої встанеш ноги
Ти, моя дівчинко.

Будеш кужіль ти прясти,
Будеш кросна ткати,
Виглядатимеш щастя,
Як навчила мати.

Ой кувала зозуля
У гаю на плесі,
Не вгадала матуся,
Що буде з Олесі.

Як набралася вроди,
Молодого соку,
Полетіла в негоду
Високо-високо.

Полетіла крилата
В золотому сонці
Над поля і над хати
В рідній сторононьці.

Відчиняє ворота
Грозовим маршрутом,
Чи, мов яструб, в висотах
Скаче з парашутом.

І летить задалечко,
В небесні пожари,
Червільковим крилечком
Колисає хмари.

А матуся щоднини
Мріє край віконця:
— Чи дочка не прилине,
Не сяде з-під сонця?

Ой кувала зозуля
У гаю на плесі,
Не вгадала матуся,
Що буде з Олесі.

ЛЬОН

У ранковій синь-імлі,
В гомін далей весняних,
Я посіяла в ріллі
Жмені зерен льонових.

Небо сіяло тепло,
Теплий дощик порошив,
Серцю радісно було,
Слався пісеньки мотив.

Ой льонок, льонок мій чистий,
Волокнистий, золотистий!

Не прибав його мороз,
Звів листочки догори,—
Льон полола з ранніх рос
До вечірньої пори.

Серце ж билось в нуді,
Білий цвіт мені поник,
Полюбивсь мені тоді
Наш Михасик-польовник.

Ой льонок, льонок мій чистий,
Волокнистий, золотистий!

Як відцвів та ще й налив
Льон голівки голубі,—
Людам серце звеселив,
Мала щастя я собі.

Рвать пішла його в снопи
В синюватій далині,
Біля кожної копи
Польовник моргав мені.

Ой льонок, льонок мій чистий,
Волокнистий, золотистий!

Оббивать пішла льонок
В ранньо-вранішню теплінь,
А за мною що не крок —
Польовник, неначе тіль.

А мій праник лясь та лясь,
Тільки луни на токи,
Підійшов тоді Михась
Та й обняв у дві руки.

Ой льонок, льонок мій чистий,
Волокнистий, золотистий!

Як льонок стелила свій
На зеленому лужку,
Де стрічався милий мій,—
Цілувала на біжку.

Серцю радісно було,
Цілий світ — веселий рай,
Хоч і осінь, а тепло
Так і леться через край.

Ой льонок, льонок мій чистий,
Волокнистий, золотистий!

У млині пом'яла льон,
Потріпала льон тріплом,
Засвітив, як дивний сон,
Льон шовковим волокном.

Ясний промінь загуляв
І по стрісі, й по стіні...
Польовник побудував
Хату двом — собі й мені.

Ой льонок, льонок мій чистий,
Волокнистий, золотистий!

ВЕЧІРКА

Ось вечірка в нас на часі
У «Червонім оратаю».
Вже прийшли Степанки й Васі
І гармошка грає, грає.

Просто з поля, з господарки,
Клуб заповнили до краю
Бригадири і доярки,
Бригадирки і свинарки,
А гармошка грає, грає.

Гордо ходять господині,
На вечірці так буває,
Зіна радить щось Мальвіні,
А Мальвіна радить Зіні,
А гармошка грає, грає.

Захопивши в перші пари
Янка Галю, Юрка Раю,
Хвацько кружать, сиплють жару,
Сербіянку, польку шпарять,
А гармошка грає, грає.

Щедра точиться розмова
Про життя та про врожаї,
П'є сусідка чорноброва,
Із сусідом добра мова,
А гармошка грає, грає.

Скоро й сонечко на сході,
І додому вже б пора їм,
А кружляти ще не годі,
Знову танець на підході,
А гармошка грає, грає.

Ось нічліжники завзято,
Ніби хтось їм там нараїв,
Закотилися до хати,
Руки в боки! — й танцювати,
А гармошка грає, грає.

Веселися, гонорися,
Мій «Червоний оратаю».
Шкварки жиром пойнялися,
У шовку іде Марися,
А гармошка грає, грає.

ГОСТІ

До мене в гості з привітанням щирим
Колгоспники прийшли не від сохи,
Сам голова прийшов і бригадири,
Доярки, ланкові і пастухи.

І повели пісні, гарячі з тону,
На стіл поклали з щедрої руки
Пиріг пшеничний, жовті горстки льону,
Медів важких солодкі щільники.

За стіл ми сіли в дружбі і в пошані,
Де мед лежав, і льон, і свій пиріг,
Десь соловейко бився в щебетанні,
Десь гув літак за далечню доріг.

Такої шани я не пам'ятаю
З дитячих літ, як на землі живу,
Щоб так мене вітали в ріднім краю,
Немов вві сні, а справді наяву.

Пішла розмова за якусь хвилинку —
А говорить багато що було —
Про день новий, про поле і обжинки
І як колись жило-було село.

Про літо гомоніли медоносне,
Про урожай і наші трудодні...
А за вікном шуміли сонні сосни,
Нічліжники розводили вогні.

...Даєм належне людям і державі,
Кладем дороги і сплавляєм ліс,
Багатирями будем в нашій справі,
Є хліб і сіль і на покіс покіс.

Загатим річку, справа недалечка,
Озера будуть, закуриться млин,
Щоб у хліви коровам та овечкам
Вода пішла угору із низин.

Є школа в нас, але чотирикласна,
А хочем, щоб середньою була,
Щоб нашим дітям пролягала ясно
Доріженька із рідного села.

Ще гомоніли довго, як на святі,
А більш про те, як житиме мужик,
Вже кукурікнув півень на загаті,
На небо сходив місяць-молодик.

Заграв музика: хлопці і дівчата
Пішли в танець веселий та рвучкий,
Аж затремтіла на помості хата,
Як вибивали дрібно каблучки!

Прощались на світанку любо-мило,
Я ж думав довго, взявшись до справ:
Колгоспникам відваги не хопило
Просить, щоб я хорошу пісню склав.

СОСНИ

Сосни у золоті
До піднебесин,
Скільки ви носите
Сонячних весен?

Вас, буйнокронисті,
Вітер гойдає,
Думи підносите
В небо безкрає.

* * *

Ті ж і на півночі,
В день снігоносний,
В мерзлій Карелії
Висяться сосни,

Ті ж і на березі
Чорного моря
Сосни закутали
Кримські гори.

* * *

Ви над порогом
Чи в дальньому краю,
Серцем закоханим
Вас пам'ятаю.

Вас-бо однаково
Вітер гойдає,
Думи підносите
В небо безкрає.

МОЛОДОЮ Я БУЛА...

Молодою я була,
Дуже була вбога,
Від села і до села
Блукала знемога.

Не стачало ні землі —
Справити обжинки,
Ані шкварки на столі,
Ані сорочинки.

Батько гонить на нічліг,
Мати в двір до пана,
Ні веселощів, ні втіх,
Доля препогана.

А сьогодні все моє:
І діти, і внуки,
Кожен досить їсть і п'є
І не знає муки.

А чи Жовтень, а чи Май,—
Гонору набрали,
Ім шовки лише давай,
Не хочуть перкалю.

Патефони грають їм,
Радіо лунає, '
Не було в житті моїм
Отакого раю.

Молодою я була,
Дуже була вбога,
Від села і до села
Блукала знемога.

ЗАСПІВАЙ МЕНІ, ДІВЧИНО...

Заспівай мені, дівчино,
Як у пана ти служила
І з журбою, бідачино,
Навхрест руки заломила.

Уставала рано,
А лягала пізно,
Чула все від пана,
Як кричав він грізно.

В непролазній долі,
Де нужда і втома,
Як билінка в полі,
Гнулася сірома.

Заспівай мені, дівчино,
Як ти панське жито жала,
Як ламала в праці спину
І про що тоді співала.

Ой тяжко, дівчино,
Чуже поле жати,
Молодість загине
Край рідної хати.

Ой тяжко до ночі
Робити на пана,
Лить сльози дівочі
З вечора до рана.

Заспівай мені, дівчино,
Як тебе, за щиру працю,
На блукання, сиротину,
Взимку пан прогнав з палацу,
Заспівай мені!..

МИ НАЇЛИСЯ ПАНСЬКОЇ ЛАСКИ...

Ми наїлися панської ласки,
Сліз гірких напилися і злості,
Що здавалося вчора мов казка,
Те сьогодні прилинуло в гості.

Розлилося минуле туманом,
Жовтий лист не лягає на ниви,
Соловей заспівав над курганом
Іншу пісню на інші мотиви.

Над містами гуло й клекотіло,
Прикрашалися села імлісті,
Беловежжя у пущі шуміло,
Вересневі стрічаючи вісті.

Тії вісті летіли, як зорі,
І з Дніпра, і від Німану, Бугу,
Аж на волзькі далекі простори
З білоруського темного лугу.

Перед нами не панські заковні,
Не шуліки оті чорночолі,—
Світ новий народився, братове,
У колисці народної волі.

Ми чекали щасливої миті,
Волі вольної полю і стріхам,
Тільки недруги чорні та ситі
Упивалися кров'ю і сміхом.

Ми чекали в своєму віконці
Так, як мати чекає на сина,
Як прилинуть до нас оборонці,
Як настане велика хвилина.

І прилинув той час перемоги,
Як Вернигора дужий зі Сходу,
І руйнує кайдани й остроги,
Щоб народи вести на свободу.

Ми наїлися панської ласки,
Сліз гірких напилися і злості,
Що здавалося вчора мов казка,
Те сьогодні прилинуло в гості.

З НОВОЮ ДУМКОЮ

Із піснями в день погідний
Вийдеш поле жати,
Білорусе, брате рідний,
Мій терплячий брате!

Засівати будеш зерном
Бурштинову ниву,
І життя твоє не зверне
Під нужду та зливу.

Полетять веселі мрії
Через доли й гори,
Оживуть твої надії,
Що вмирили вчора.

І розгладить хмурні чола
День, що повен цвіту,
Не побачиш ти довкола
Злигоднів і гніту.

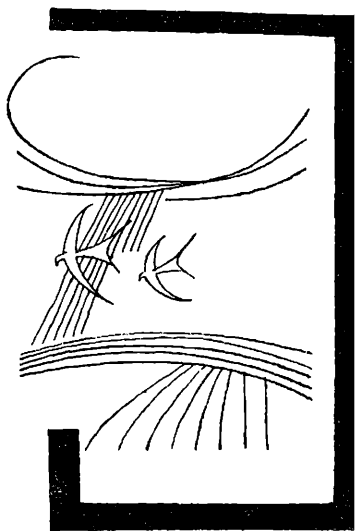
Будеш гордо поглядати
На поріг знайомий,
Де багатство йде до хати,
Ніби гість відомий.

І забудеш, брате, нині
Думать думу в горі,
Гарна одіж буде в скрині,
Худоба — в оборі.

Не поб'є вже пан бентежний,
Як бувало завше,
Що ти був необережний,
Шапочки не знявши.

Не поверне зла година,
Недоля обридла,
Будеш зватися — людина,
А не панське бидло.

В добрій долі і пригоді,
Де життя багате,
Будеш жити на свободі,
Мій терплячий брате!

П О Е М И

БОНДАРІВНА

(З народної пісні)

I

То не вихор свище лісом,
Не вовки заводять,
Не розбійники юрбою
На розбої ходять.

На Україні пан Потоцький,
Пан Каньовський родом,
З ним і зграя верховодить
Над бідним народом.

Де заїде, бенкетує
Сам і його варта,
Ні старому, ні малому
Не прощає жарту.

А вже де собі заглядить
Ту красу дівочу,
Обнеславить, обезчестить,
Батьку плює в очі.

Стогне змучена Україна,
В небо шле прокляття,

Все ж бо нищать і грабують
Згряя та багаття.

Ще й сьогодні ходить згадка
В лотій завірюсі
По широкій Україні
Та й на Білорусі.

Як кляли його по селах,
Так і проклинають,
Тільки в розкошах-палатах
Його споминають.

Тож про пана й Бондарівну,—
Дівка була славна,—
Ходить пісня у народі,
Не забута здавна.

II

У містечку Берестечку,
У отця на славу,
Знали доньку Бондарівну,
Як пишную паву.

Кароока та висока,
Звісно, чорнобрива,
На всім світі не побачиш
Отакого дива.

Як малина її губки,
Щічки мов лілея,
А що оченьки дівочі —
Зорі над землею.

За плечима в'ються коси,
Ніби сонця коси,
Ще й іскряться, як на сонці,
Смарагдові роси.

І гнучка, як тополина,
Вдачею не гнівна,
Як іде, було, між люди,
Глянеш — королівна!

А сьогодні ж ніби сяє
З молодої вроди,
У корчомці з козаками
Тішиться з свободи.

У піснях таночок водить,
Аж гуде пивниця,
І весела й промениста,
Як зоря-зірниця.

Ой гуляй же, Бондарівно,
З вечора до ранку!
Бо примітив тебе ворог
Собі на коханку.

III

Тої днини в Берестечко,
В дружину козачу,
Приблукався пан Потоцький,
Зграю вів ледачу.

Як наслухав у корчомці
Танці та забаву,
Йде туди — свою ганебну
Показати славу.

Бенкетує з козаками,
П'є з одної кварти,
Молодицям і дівчатам
Лле смолу у жарти.

Лабузнить до Бондарівни,
Все на людях видно,
Цілувать, обняти хоче,
Гидко та обридно.

Стережись, Каньовський пане,
Не чини облуди,
Бо сумління і чесноти
Мають прості люди.

Не попустять в кривду славу,
Славу та свободу,

Хоч ти знаній та багатий,
Ще й панського роду.

Ой уміють прості люди
Заряджать рушниці,
Засвітить поля в пожарі,
Впитися з кровиці;

Лізе пан до Бондарівни,
Думку має дику,
Тая, жартів не прийнявши,
Заїхала в пику.

IV

Страшно, страшно дим пожару
В'ється серед ночі,
А страшніше тоді в пана
Задиміли очі.

Розмахався кулаками,
Ставши серед хати:
— Всі ви станете на кару —
Донька, батько й мати!

— Обережніш, ясний пане,
З погрозами тими! —
Забурчала вся старшина,
А молодь — за ними.

Вибіг з хати пан Потоцький
Кликати дружину,
А поважні люди радять
Молоду дівчину:

— Утікай же, наша доню,
Від свої могили,
Поки день ясний засвітить,
Поки стачить сили!

Не пробачить пан Каньовський
Гонору твому,
Він нічого не дарує
Аніде й нікому.

Утікала Бондарівна
З веселої хати,
Обнімала її нічка,
А вітер крилатий

Розплітав їй буйні коси,
Пестив білі груди,
Більше жалю мав до неї,
Аніж інші люди.

v

Утікала Бондарівна
Та поміж плотами,
А за нею три гайдуки
З голими шаблями.

Бігла поле, бігла друге,
В третім топче квіти,
Та вже сили не стачає
Далі так летіти.

Ой нещасна Бондарівно,
Відпочинь годину,
Помолися ти за себе
Й за свою Україну!

На сирій приляж земельці,
Притулись рукою,
Хай-бо серденько дівоче
Прийде до спокою.

Думай думку про напасті
З ніченьки й до рана,
Коли найманці-служаки
Приведуть до пана!

Ще боліли Бондарівні
На ніженьках рани,
Налетіли, відшукали
Папські бусурмани.

З диким сміхом учепились
За коси і руки,
Потягнули нещасливу
На великі муки.

Темна нічка задивилась,
Темнішою стала,
Одна зірка засвітилась —
І тая пропала.

VI

Хто голубку відборонить,
Не віддасть на згубу,
Як потрапить необачна
Коршуну до дзюбу.

Вирве серце нещасливій,
Вип'є всю кровіцю,
Упадуть біленькі кості
На сиру землицю.

Тільки згадка буде жити
В голубиній зграї:
Вуркотіла тут голубка,
А тепер немає.

Волочили Бондарівну
Панові в світлицю,
Як невольницю ординську
Чи як чарівницю.

Обірвалась одежина,
Розплелися коси,
Қарий зір заслали сльози,
Наче влітку роси.

Може, сльози від наруги,
Може, то від злості,
Що до ката неповинну
Привели у гості.

Поставили перед папом,
Мов калину-квітку,
Ту, що в лузі над рікою
Вітер хилить влітку.

А вона в журбі збирає
Думоньки дівочі,
Гордим зором поглядає
Ворогові в очі.

VII

Посадив пан Бондарівну
В покуті на лаві,
Наче тую наречену
У весільній славі,

Виставляє хліба-солі
На столи дубові,
В куманцях вино заморське,
Ласощі медові;

Ще замало: пан вельможний
Кличе всю музику,
Знать, захід чималий робить
На гульбу велику.

Не чекає Бондарівна
На добро нітрішки
І не вірить в панську ласку,
В панові усмішки.

Білі ручки заломила,
Звісила голівку,
А тим часом пан Потоцький
Вийшов у боківку.

І виносить він рушницю,
Кулю заряджає,
В руки взяв і Бондарівну
Голосно питає:

— Ну, що ж волиш вибирати,
Панночко-зірнице,
Чи в розмові спочивати
У моїй світлиці

І зі мною пить-гуляти
В нічки-вечорниці?
Чи навіки кості парить
У сирій землиці?

VIII

Потемніли, спохмурніли
Брівоньки дівочі,
Затремтіло в помсті серце,
Заяскрили очі.

Не таку зустрів ти, пане,
Тут перед собою,
Що захоче честь і славу
Продавать з тобою;

Ти хизуйся сріблом-злотом,
Де гучні банкетти,
Випивай заморські вина
І носи саєти.

Пий-гуляй собі з рівнею,
Доки ваша сила,
А мені любити пана —
Краще вже могила.

Не продам своє дівоцтво,
Так як ти сумління,
Не злякає Бондарівну
Кара і терпіння.

Перед паном тим Қаньовським
Гордо дівка стала,
Поглядаючи на нього,
Ще й таке сказала:

— Не піднімуть твого скарбу
Дужі міхоноші,
Та за мною правда й люди,
За тобою ж — гроші!

Чим з тобою п'ять-гуляти
В нічки-вечорниці,
То вже краще кості парить
У сирій землиці!

ІХ

Тут як стрелив пан Кацьовський
У лівее вухо,
Похитнулась Бондарівна,
Застогнала глухо.

Полилася кров червона,
Серцем обімліла,
Повалилась на земельку,
Як берізка біла.

Коси чорні, кучеряві —
Хвилі серед ночі —
Розплелися, полилися
На груди дівочі.

Тільки з кривдою тяжкою
Очі позирали,
Ніби всіх спитать хотіли:
За що покарали?

В очі глянула ворожі,
Обвила журбою,
Пан Потоцький схаменувся,
Сам не рад собою,

Проклинає свою вдачу
І свої палати,
Кличе батька, кличе матір
Доньку брата з хати.

Як приходив Бондаренко
А з ним Бондариха,
Обнімали свою доню,
Голосили стиха.

Та й ламали собі руки
Старий із старою:
— Ой наклала наша доня
За всіх головою!

Х

Забирали батько й мати
Донечку-сірому,
Несли тихо та помалу
До рідного дому.

Де ішли — там кров червона
Капала поволі,
Променилась по стежинці,
Як роса на полі.

Як принесли Бондарівну
У світлицю в славі,
Та й поклали Бондарівну
На дубовій лаві;

Прибирали Бондарівну
В льонову сорочку,
Заплітали буйні коси
В вічнім сповиточку;

А на пальці — золотії
Персні одягали,
У сап'янці-черевички
Ніжки обували,

З рути-м'яти їй віночок
Плели цілу днину,
Мов корону королівні
Клали в домовину.

Збили з дощок гембльованих
Мальоване віко,
Щоб лежала у спочивку
До нового віку.

Спить преславна Бондарівна
З вечора й до рання,
А над нею лине пісня
«Вічне спочивання».

ХІ

Схаменувся пан Потоцький
У своїй провині,
Що вчинив нізащо кривду
Молодій дівчині;

Хоче гріх затамувати,
Спогади уперті,
Бондарівну хоче славить
По невинній смерті.

Кличе найманців-злочинців
У свої палати,
Просить гріб той дерев'яний
Шовком оббивати,

Набирати срібла-злата
З багатой каси,
Прикрашать труну дівочу
В золоті кутаси;

Наказав копати яму,
Мурувать підмур'я,
Щоб могилку не розмила
Ні вода, ні буря.

Наказав садить дерева —
Зеленії віти,
Посипати край могили
Білосніжні квіти.

Як понесли Бондарівну
У вічні покої,
Наказав своїм музикам
Грати жалібної.

Як спускали Бондарівну
На той світ великий,
Ще сумнішої заграли
Панські ті музики.

ХІІ

Поховали Бондарівну,
Як батьки хотіли,
Тільки дум своїх вкраїнці
Поховать не вміли.

Той народ терпіти вміє
І помститись вміє,
Як гнітюча чорна кривда
Злом запломеніє.

Про нещастя Бондарівни
Чутка йде, як море,
Зашуміла Україна —
Горе панам, горе!

Бондаренко раду кличе
При отій могилі,
Військо покликом збирає,
Рівне вражій силі.

Закурилися у пожарах
Дворища-садиби,
Полнлася кров рікою
На луги, на скиби.

Щоб затримать гнів козацький,
Військо шле Варшава,
Під курним високим небом
Битва йде кривава.

Що вже крові пролилося
Від степів до хати,
Ми не скажемо, бо кривлею
Тре було б писати.

А від долі Бондарівни
Прилітають вісті —
Давні думи посивілі
Та пісні вогнисті.

НАД РІКОЮ ОРЕСОЮ

З а м і с т ь в с т у п у

Скільки склали люди
Тих пісень на диво
Про своє Полісся,
Про болото сиве.

Про життя ж комуни
Ще не чув я слова,
Тож про комунарів
Буде тут розмова.

Як вони завзято,
З першої заграви,
Для всього Союзу
Здобували слави.

А не чув я пісні
Між людьми отими,
Як і комупарки -
Йшли змагаться з ними.

Як на тонкім полі,
У часи негоди,
Сил не шкодували
І своєї вроди.

Про героїв праці
Ще не чув я пісні,—
Підкорили багна,
Болота зловісні.

Як ішли супроти
Злигоднів тривожних
І до свого щастя
Вийшли переможно.

Я не чув нової
Пісні в чистім полі,
Що нове Полісся
Водить її в колі.

П р о м и н у л е
Ворон крила звів
На гнилій колоді...
Мріються Полісся
Ті літа в негоді.

Тут були, як муки,
Де не гляне око,—
Болота-багнюки,
Осока висока..

Засмокче людину
За одну хвилину
В мочарі бездонні,
Як у домовину.

Та блукають звірі
Наче вовкулаки,
Та гусята сірі,
Гадини й вужаки...

А ведмідь сердито
Крекче в ніч сонливу,
Лось важким копитом
Розбива поживу.

Лис шугає тихо,
Вовк замружив очі,
Там ходило лихо
В білий день і вночі.

Де-де тихий човен,
Ніби домовина,
Листя й мроку повен,
Суне з баговини.

Навесні Полісся
Забува печалі,
Дощова завіса
Пролетить у далі,

Соловей на гілку
Покладе гніздечко,
Про любов сопілка
Кличе недалечко.

Відкує зозуля
Своє вічне «ку-ку»,
Злічить все бабуня,
Скільки жить на муку.

Потім, як могила,
Полісся замовкло,
Спить мужицька сила,
Наче лист пожовклий.

Як же люди? Люди?
Іх мало-немало,
На запалі груди
Йде біди навала.

У важкім багнищі,
Де піски й тумани,
Як на попелищі,
Хатки, мов кургани.

Люд живе у хащах,
Личаки сплітає,
Щоб з мішком у латах
Десь піти в безкраї.

Чи бредуть у поле
В шепоті ялинок,
Орють свої голі —
Піски та суглинок.

Розум їм болото
Засмоктало люто,
Темрява-темнота,
Забобонів пута!

А легенду й казку,
Як весни проміння,
Покриває ряска,
Мох та баговиння.

Через літо й зими
Чутка йшла повсюди:
— Ми, поліщуки ми,
А не люди!

З а ш у м і л о , з а г у л о...

1

Зашуміло, загуло,
Наче вітровії,
На Поліщину в село
Підійшли події.

Хмара люду напливла,
Гомін звідусюди,
Сине небо вслала мла,
Де взялися люди?

Українці-юнаки
Й старобинці наші
Загули, як на святки,
На багнявій паші.

Безліч хлопців на полях,
Дядьків бородатих,
Пилки точені в руках,
Сокирки й лопати.

Що то буде тут тепер...
— Нічого не буде! —
Хитро думали в четвер
Поліщани люди.

А в неділю, на зорі,
Почали копати —
І в болотяній корі
Загули лопати.

Гук і гамір наокіл,
Наче вітровище,
А лопати ріжуть діл,
А сокира свище.

Ріжуть торфу цілину
У воді по плечі,
Ім багно не в дивину,
Бачили ті речі!

Вони знають, що бідак
Вже не в самотині,
Що залишать добрий знак
Користі людині.

Он канава, як струна,
Потім знов канава,
Всі подібні, як одна,
Отака-то справа!

Звірині наводять страх
Тракторні прогони,
По торфищу, по корчах
Гони й знову гони...

На гектарн обняли
Канавами нетрі,
Потім мірять почали
Вже на кілометри.

Магістралі голубі —
Не окинеш оком,
Буде зерно у сівбі
Сіятись широко.

Магістралі, дренажі
В даль лягли гарячу,
Ой даремно ворожив
Поліщук невдачу!

Не добачив поліщук
Із своєї хати
День, народжений без мук,
Без сльози-оплати.

Розкував болото з пут,
З драговин в тумані
Героїчний вільний люд
На яснім світанні.

2

І лежать канави,
Чисті магістралі,
Річка шле водицю
Все далі та далі...

А по тій Оресі,
Що посеред пусток,
Цілина болота
Залягає густо.

Магістралі гарно
Шлях собі пробрили,
Але треба більше
І змагання, й сили.

Мочарі сушити,
Пам'ятні ще змалку,
Та на рівне поле
Трактора й сівалку,

Щоб на торф'янищі
Молодий та чистий
Зашумів під небо
Колос золотистий.

Вигляда Полісся
Для своєї слави,
Щоб прийшли завзятці,
Узялись до справи.

Рук вона чекає
Щедрих, господарних,
Бригадирів чесних,
Ланкових ударних.

Прийдуть вони скоро,
Розкладуть багаття,
Багняву, болото
Висушить завзяття.

Прийдуть хлопці дужі,
Славні у роботі,
Щоб скарби відкрити
В пустоці, в болоті.

К о м у н а

1

Їх сім з'явилося навесні
Трудитись, будувать,
А восени прийшли сюди
Ще сімдесят і п'ять.

Самарський полк прислав бійців,
Було найбільше їх,
В роботі дужих водіїв,
Охочих, молодих.

Прийшли і фрунзенці сюди
Здіймати цілину,
На сонній зрошеній землі
Заводить новину.

Прийшли чонгарці-молодці,
Їх восьмеро було,
Зелений ставили намет
Далеко за селом.

Бажання ладить світлий лад
Сюди їх привело,
Надія, віра в літній час —
Багаттям їм було.

Їх не злякали у труді
Спекота й холоди,
Осіння мжичка на вітрах,
Морози та льоди.

А Заболоттям ті горби
Звав поліщук-бідар,
Де хворостяночку свою
Поставив комунар.

Болото, заболоть боліт,
Звичайно, що не рай,
Але ступив тут більшовик,
То вже оновить край.

Намети, пилки, сокирки...
І як бджолиний рій,
В одній, у збратаній сім'ї
Пішли в рішучий бій.

Одні в дрягві корчують гать
І тнуть важкі корчі,
А інші варять у котлах
Убогенькі харчі.

А треті вже тягають ліс —
Вивершувать барак...
В наметі добре літом жить,
Але взимі — не так.

Корчують нетрі день при дні,
Де лісу сонь німа,
Намети йдуть за ними вслід,
Бо житла тут нема.

За кроком крок, за метром метр,
А на гектар — гектар,
Чистіє поле торф'яне
Під сонечком без хмар.

2

Кипить робота серед нив,
Немов горить усе в руках,
Що значить — все на колектив,
Що значить — все на спільний шлях!

Отут пісням лише б дзвеніть
Та піднімати врожаї,
Але ж павук поставив сіть
У комунарській тій сім'ї.

Спідлоба зиркають одні,
Немов хто точить їм ножа,
А інші наче в тумані,
Твоє й моє — отут межа.

Пішли в комуні нелади,
Добра замало, більше зла...
А в того лиха та біди
Причина іншою була.

З восьми чонгарців — у п'ятьох
Змагання впало до нуля,
Ще стара, непаче мох,
Серця кайданила зсмя.

Комуна їм була невтям,
Трималися, як дикуни,
Намет і той окремо там
Собі поставили вони.

Все хочуть жить не на виду,
Окремо всі гуляють, сплять,
Сім'ю тривожать молоду
Негідних «комунарів» п'ять.

Робота їхня — як на сміх,
І не шанують отаку,
А що посієш — те й пожнеш,
Без обмолоту на току.

Робота валиться у твань,
Та ще давай крутіль-мутіль,
Якби не мали дорікань,
То б кожен взяв наділ із піль.

І на «ділянці» на «своій»
На місці топчуться вони,
В безглуздій праці отакій
Не дочекалися весни.

І комунарам їх терпіть
Вже не стачало сил-снаги,
Вже краще хай пустує кліть,
Щоб не було в ній пилюги.

Захвилювались молоді,
Свої відстоюють права,
Прийшов на збори в тій біді
Товариш Модзін — голова.

І слово взяв, і каже так:
— Тут не гніздечко тепле в нас
Для гультаїв і для гуляк,
А місце праці, в добрий час.

Солодкий хліб вам дармовий,
Нікчемна ж ледарям ціна,
Комуні не потрібні ви,
Без вас обійдеться вона.

Один з п'яťох
Так як же так?
Працюй, працюй,
Одне багно,
В дрягві почуй.

Ні сон не в сон,
Ні вчас їда,
Січе комар,
Смердить вода.

Один з комунарів

А що ж вам: теплі стелі
Та пухові постелі?
Та п'ять пляшок горілки,
Щоб ви були веселі?

Щоб на столі млинців і сала
Гора в макітерці лежала
Та не робить ніде нічого
Для себе теж і ні для кого?

Другий з п'ятьох

Твоє словечко
Нас не уб'є,—
Земель привільних
Багато є.

А тут болото
Й очерети,
Де ноги ломлять
Самі чорти.

Один з чонгарців
(до п'ятьох)

Чи вам не сором між людьми
Пускати пліточки пусті,
Колись чонгарцями були,
А вже тепер не ті, не ті...

Як добре й широко вас приймав
Комуни вільний колектив,
Щоб спільно в злагоді, в сім'ї
З болота йти до ясних нив.

І правду каже голова,
До слів його і я додаю:
Зганьбили ви свої права,
Не місце тут, в комуні, вам!

Другий з комунарів

Та що з ними цяцкатись,
Та що воловодиться?
Без цих комунарщиків
Комуна відродиться.

Не нам з ледацюгами
І жити, й брататися,
З такою «бригадою»
Пора розвітатися!

Третій з комунарів

Нам партійне керівництво
Рада і порада,
А допоможе підростати
Вся Радянська влада.

Всюди пильно доглядає
Зір наш господарський,

Не дозволимо ганьбити
Гонор комунарський.

Чи то ледар, чи прогульник,
Тут не жить такому...
Забирай манатки з хати,
Вибирайся з дому!

Голова Модзін

Товариші, тихіш!
Гуде ж уся громада...
Є кілька ледацюг —
То невелика вада.

А з ваших щирих слів
Нам зрозуміть пора:
Де трутень залетить —
Отам не жди добра.

Хоча воно й запізно,
Але піде на краще,
Хай голосує справу
Населення трудяще.

Хто «за» — підносьте руку.
Хто «втримався» чи «проти»! —
Пройшло одноголосно,
Оце і всі клопоти.

І виключили дружно,
Людина до людини,
З комуні ту п'ятірку
Чонгарської частини.

Четвертий з комунарів

Та видать їм папери,
Та приписать покари,
Щоб їх в Союзі знали,
Які то комунари.

А трое чонгарців
Працюють на волі,
На тім колосистім
Комунівськім полі.

з

Як з пліч гора звалилася,
Було тоді клопоту,
З п'ятіркою розсталися,
А далі — за роботу.

Думками просвітилися
Завзяті комунари,
Комуну новостворену
Вже не лякали чвари.

Кипить робота нивами
Від рання і до ночі,

Ніхто не йде з докорами,
До праці всі охочі.

Загін в болоті ширшає,
Обчищений з коріння,
І пилючки видзвонюють,
На дошки йде бервіння.

Одні рихтують поленько,
Щоб сіять без упинку,
А інші возять дерево
На хати та будинки.

Але за довгі місяці
Прийшли до думки тої,
Що не стає дечого
В комуни молодої.

Оглянулись-поглянули —
Ані одної жінки!
Які ж то безсімейному
Зажинки і обжинки?

Голова на збори кличе,—
Певно, є поважна справа,
В нього думка таємнича
У очах, така лукава!

— В мене коротко розмова,
Що там думати, казати,
В нас комуна пречудова,
То й жінки потрібні в хаті.

— Так, потрібні! — стоголосо
Загула весела маса,
Аж луна пішла у сосни,
З баритона і до баса.

— Голосую! Голосую! —
Так скінчилися турботи,
Бо ніхто на думку тую
Не сказав і слова проти.

— А тепер ще,— Модзін каже,—
Їдьте чергою додому —
Хай-бо кожен там розважить,
Вибира собі знайому.

Ліквідуйте господарство —
Овець, коней, поросяток,
Та привозьте комунарок,
Буде тут життя початок.

Хто старіш — привозь-но жінку,
Ковдри, горщики й подушку,
Хто ж не має жінки — дзвінку
Пошукай собі подружку.

Після слухної промови
Знявся жвавий гамір в хаті,
Всі веселі з постанови:
І жонаті, й нежонаті.

А жениться так жениться,
Бо не бідні і не голі,
Посвітлішає світлиця,
Краще піде праця в полі.

І в роботі на болоті
Буде поміч колективу,
В нас-бо жінка у роботі
Має руки — всім на диво!

* * *

Гук і гамір навкіл,
Що то за навала?
Вдвічі більшою в нас
та комуна стала.

За роботу свою
Узялись — подвоім!
Комунарський народ
Ходить буйним роєм.

Йде у світ новий рік
Дев'ятсот тридцятий.
А який буде нам —
Бідний чи багатий?

Дні течуть, як вода,
Білий сніг зіходить,
Своє право весна
На землі заводить.

Ліс зелений шумить
В надвечір'я карі,
Срібну пісню несуть
Жайворонки в хмарі!

А в комуні, поглянь,
Днина урочиста,—
Сіє трактор зерном
Гектариків триста.

В комунарів-братів
Усмішка щаслива,
Знають — щедрі хліба
Їм зародить нива.

Походили собі,
Та й знов до болота —
Корчувать, вибирають,
Як ударна рота.

4

Вже зробив немало
Комунарів рій:
Виросли будинки
На межі старій.

Хати та обори,
Ніби на парад,
Поплелися в далеч,
Поставали в ряд.

Млин гуде щоденно,
Парою снує,
І на два постави
Лісопилка є.

Млин гурчить та меле
Борошном зерно,
Ріже лісопилка
Довге бервено.

Там, на лісопилці,
Працював змагар,
Борисенком звався
Хлопець-комунар.

Підкладав колоди,
Дошки віднімав,
Та в житті, сердешний,
Долі не втримав.

Як змагавсь хлопчина
В праці гаряче —
Відлетіла дошка,
Вдарила в плече.

Він поблід, схилився,
Вже не мав снаги,
Позбігались люди,
Стали навкруги.

Понесли додому,
Не знімали з нар,
Три недовгі ночі
Жив ще комунар.

Так помер вояка
На передовій,
Вже йому не треба
Ні пісень, ні мрій.

Вдарила в могилу
Хвиля горьова,
Як сумну промову
Мовив голова:

«Спи, наш Борисенку,
Комунарський син,
У сім'ї у нашій
Був ти не один.

Армії Червоній
Вірний був солдат,
Друзі були раді,
І начальник рад.

Побратиме любий,
Рано ж ти погас,
Був би комуністом
Непохитним в нас.

Ми тобі, наш брате,
Покладемо вінок,
По тобі лишився
Твій малий синок.

Він тебе підмінить,
Вірний син тобі,
Першим буде в жнива,
Першим на сівбі.

Буде ще ударник,
Буде бригадир...
Спи, наш Борисенку,
Праці командир!..»

Кинули землиці
На сосновий гріб;
Грабар же уважно
Курганець нагріб.

Комунарки збоку
Плакали собі,
Проводжали хлопця
В шані та журбі.

Голосили баби
В сутінку озер:
— На кого ж покинув?
— А нащо помер?

Б

Іде будівництво,
Іде корчування
З вечора до ночі,
З ночі до світання.

А в комуні школа
І дитячі ясла,
Скіпка смоляниста
Навіки погасла;

Череда худоби
Доброї породи,
Ржуть гривасті коні,
Стелються городи.

А з прилісся в далеч,
Де не гляне око,—
Розляглося поле
Широко-широко.

Трактори шнурують
На Оресу-річку,
Ріжуть і шаткують
Торфовища в січку.

Жито і коноплі,
Картоплі й капусту
Засівають, садять
В борозенки густо.

І сьогодні заздрить
«Мінерал» болоту,
Бо врожай на торфі,
А на нім чорнота.

Все цвіте, зростає
Небувалим зростом,
І здається збоку
Все так ясно й просто;

Ніби споконвіку
Квітло, виростало,
Ніби баговище
Здавна полем стало.

Але то здається!
Все зробили ж руки,
Пам'ятать їх будуть
Діти і онуки.

Що зробили люди
З баговиння й ряски,—
Вірш мій буде свідком
Та весна, мов казка.

Тисяча гектарів,
А за ними — триста,
Збіжжям засівалась
Нива золотиста.

* * *

Я засів той бачив,
Де ходив по полю,
На життя комуни
Надивився вволю.

Спостеріг прикмету
Літньою порою:
Ніби їхня праця
Йшла сама собою.

Як не озирався,
Як не муляв око,—
Не зустрів пригінчих,
Що ламають боки.

І того начальства
Не чувать, не видно...
Мабуть, що без панства
Жити не огидно?

Інших справ хороших
Бачив я немало,
Все це іноземцю
Міражем би стало.

І скажу для світу,
Що й таке відзначив:
Там людей журливих
Я ніде не бачив.

І не чув між люду
Слізного зітхання,
Лайки а чи сварки,
Злого нарікання...

6

До радгоспу «Сосни» —
Рейки над водою,
Йде вузькоколіяка
Твердою ходою.

То її завзято
Під морозні шпари
Прокладали взимку
Наші комунари.

Ані інженерів,
Ані виконробів,
Тільки й знали хлопці
Справу хліборобів.

Але те ще знали,
Що чавунки треба,
Як хлібця до їжі,
Як дощів із неба.

Балачки плелися
В вечори імлісті,
З мінських інститутів
Не надходять вісті.

Радиться, мудрує
Комунарська сила,
Думка про чавунку
Мов клинок засіла:

Кликать інженера
На діла хороші,
Та користі мало,
А великі гроші.

Взяться просто з мосту
Всім гуртом до справи —
Наробити можна
Шкоди для держави.

А за ті витрати,
Та ще й неполадки,
Хто тебе погладить
По голівці гладко?

Радять між собою
Комунарську раду,
Часом вельми тихо,
Часом не до ладу.

Раптом обізвався
Тихий Одариха:
— Буде в нас чавунка,
Хай мені вже лихо!

На заводі працю
Мав я у майстерні,
То клепав ресори,
То складав шестерні.

Виладжу й чавунку
Я з робітниками
Щирими думками,
Власними руками.

На його поради
Йшла робота гладко,
І лягали шпали
Біля кладки кладка.

Рейки як шнурочки,
Як на скрипці струни,
Пролягла дорога,—
Користай, комуно!

Тихий Одариха
Не підводив масу —
Червоноармієць,
Відставник до часу.

Не навчавсь у вузах,
Не був інженером,
У комуні нашій
Працював шофером.

З тим чи іншим стажем
Звався комуністом —
І проклав чавунку
Вибалком дрягвистим.

* * *

Їдуть наші люди
Не саньми, не возом,
Свище колією
Вітер з паровозом.

Комунари пишуть
Про хорошу справу,
Що у них чавунка —
Їдь собі на славу!

Приїздить, впишіте
В державний прибуток,
Правом узаконьте
Наш новий здобуток.

Приїхали «специ»,
Як чужі, до хати,
Знехотя чавунку
Стали оглядати.

— Де у вас проекти? —
Почали одразу.—
Де законні норми,
Підряди й накази?

Хто відводив місце
Тут, на трясовині?
Чому циркуляри
Не ховали в скрині?

Довго так бурчали,
Не знайшли ладунку —
І, не давши ради,
Прийняли чавунку.

* * *

Свиснув раз, та й ще раз
Буйний паровозик,
І повіз, і повіз
За возиком возик.

Вагонетки біжать
По рейках чавунних
Аж у «Сосни», в радгосп,
З нашої комуни.

Від радгоспу назад
Приїздять хлоп'ята,
На обличчях — весна,
Тільки треба знати!

То не жарти, не сміх,—
Мають на підмогу
В господарстві свою
Золоту дорогу.

Ой же куй чи не куй,
Зозуленько-гулько,
Люди свій паровоз
Нарекли «зозулька».

7

А на річці на Оресі
Сталася пригода:
Роблять наступ на болото
В сонце і в негоду.

Там красується комуна
На торфищі бурім...
Поліщук же одиночка
Ходить-бродить хмурим.

Не хмурній же, добрий дядьку,
Ще не все прожито,
Бо комуна і для тебе
Посіяла жито.

* * *

А моторка на Оресі
Миготить, як зірка,

Старий човен, мов корито,
Поглядає гірко;

Не смолистий — зеленистий,
Від водиці слізний.
Інший човен у Полісся
Врізався — залізний.

Інший човен сили повен,
Сила не байдужа,
Пломеніє вся Ореса,
Мов червона ружа.

* * *

А на річці на Оресі
Темпи взяті шпарко:
Лад наводять комунари,
З ними — комунарки.

Тут змагання — від світання,
Де не глянеш, всюди
Кожен місце своє знає,
Позивали люди.

Не погасне їхня зірка,
Що й досі не гасла,
Розбудована комуна
Ще буде ясла.

* * *

А на річці Оресі
Юні жовтенята,
Піонери й комсомольці —
Армія завзята.

Вироста в комуні зміна
Молодої сили,
Щоб служити, не тужити,
Як батьки служили.

І до них не ступить кривда,
Лихая година,
Їм і сонце сяє з неба,
Цілий світ — родина.

* * *

А на річці на Оресі —
Будинки, будинки!
Запахущі, смолянисті
Від сосни-ялинки.

Що дахи залізом криті,
Східці попід ноги,
Стіни рублені дубові,
Стругані підлоги;

В вікна сонце заглядає,
Електрика — вночі...

Все зробили щедрі руки,
До труда охочі.

* * *

А на річці на Оресі
Новина та диво:
Проживають комунари
Весело й щасливо.

Та в комуні все ладнають
Щоб квітуче й гоже,
Та ще й пісеньку співають:
«Не ходи, вороже,

Бо загинеш, як настане
Ще нова робота,
Будем зброєю сушити
Пінщини болота!»

Р а д г о с п

1

Мар'їне болото,
Ніхто не йме віри,
Ой які ховаєш
Скарбища без міри!

Мар'їне болото,
Щедро, піби з клуні,
Хліб даеш радгоспам,
Хліб даеш комуні.

Мар'їне болото,
В зелені-оздобі,
Хліб даеш людині,
А пашню — худобі.

* * *

Про комуну славно
Йде луна по світу,
Що жнива колосить
Без нужди і гніту.

Йде луна по світу,
Луни, перелуни...
Вже ростуть радгоспи
Там, біля комуни.

На присіллі «Сосни»
Перший, взявши пиву,
На гіганта виріс,
Тільки дайся диву!

Ще один — «Загальний» —
По той бік Ореси
Висушив плугами
Болота і плеса.

Сорок тисяч топче,
Погектарно сіє,
Це вже вам не жарти,
Це вже вам не мрія!

Я не знаю добре
Всі його прикмети,
Хай його прославлять
Критики з газети;

Краще своє слово
Відкладу на потім,
Там ще пахне тванню
Та грузьким болотом.

* * *

Сосни, мої сосни,
З правіку росли ви,
Бачили немало
Віком нещасливим.

Панщину цареву
Бачили ви, сосни,
Зимоньки, і літа,
І осінні кросна.

Бачили ви кару,
Де стогнали люди,
Ланцюги на шнях,
Мертвих голі груди.

* * *

Сосни, мої сосни!
Здійнялись високо,
Хоч рости над тванню
Каторжна морока.

Виросли ж ви буйно
Тільки за три літа,
Гордо зашуміла
Зелень розмаїта.

А чи сонце світить,
А чи місяць ясний,
Вам сміється небо
Весело і щасно.

* * *

Сосни, мої сосни,
Вам у сині далі,
Як і тій комуні,
Дзвонять магістралі.

А на тих просторах
Дренажі й канали
Між колекторами
Вряд повиростали.

Торф'яниста далеч
Колос вколосила,
Де ще вчора людям
Жить було несла.

А сьогодні рясно
Колосися, ниво,
По сухій рівнині
Диво йде на диво!

2

Не пишу, чого не бачив
У радгоспнім краю,
А що бачив — задивився,
У рядки вкладаю.

Про бригади про ударні
Тут скажу до слова,
Про робочих, трактористів
Думка не готова...

Тут почну я повідання,
А воно мов казка,
Бо на інше не виходить,
Слухайте, будь ласка!

За гóрами, за дóлами,
Де пустель руїна,
Повставала, виростала
Молода країна.

Де лежали непролазні
За болотом гаті,
Там красують, там буяють
Ниви й сіножаті.

Поле рівне та широке,
Гарне, мов картина,
Тільки де постала ферма,—
Там і полонина.

Із весни й до косовиці,
Восени допізна
Лан співає тракторами
Весело і грізно.

Де біжать сталеві рейки
З нашої комуни,
Аж в «Загальному» чувати
Паровозні луни!

То привозять до радгоспу
По залізних шинах
Різні добрива на поле,
Трактори й машини.

То вивозять із комуни
Всіх скарбів прикмети:
І коноплю, і картоплю,
І сінця брикети.

А в радгоспі інвентарю —
На ціну велику,
Неживого і живого,
Що не знайдеш ліку!

А радгосп — то не містечко,
Не якась там Любаны!
Лад, порядок, люду повно,
Аж поглянуть любо.

Господарному радгоспу
Є чим похвалиться —
На два поверхи будинки,
Клуб, як у столиці.

Є лікарня з лікарями,
Персонал великий,
І хворобу полікують,
І припишуть ліки.

Є аптека, акушерка
Служить тут за бабку,
Бо в радгоспі темпи, темпи,
Люд не спить у шапку!

На вечірньому робфаці
Є свої студенти,
Забобони, некультурність
Знищують доценту;

А робфаківців немало —
Плем'я все бідаче,
А робфаківки — як глянеш,—
Аж серце заскаче!

Для жінок і чоловіків
Є вигóди милі:
Пральня, лазня з паровою,
Хоч купайся в милі.

Люди дружні у роботі,
Без замашок панських,
Бо народ усе радянський,
Робоче-селянський.

Є, напевне, й недоробки,
Вівсюжок в придачу...
Та в великім господарстві
Їх собі не значу.

Є електрика в радгоспі,
Сяйво там без кошту,
Приймачі і гучномовці,
Телефон і пошта.

Тож скажу життю новому
Слово оборонця:
Там найменш буває тіні,
А найбільше сонця.

З а м і с т ь е п і л о г а
І комуна наша,
І радгосп у нас
Будуть з літа в літо
Жити в добрий час.

Щоб сказати правду,
Як цвіте земля,
Прийдуть сюди люди
І зблизу й здаля.

Новину побачать,
Вільний колектив,
Спом'януть героїв,
Наче диво з див.

Сонце, місяць, зорі
Будуть оглядать,
В дальньому просторі
Ниви й сіножать.

Про мое Полісся
Вранці на зорі
Заплетуть мотиви
Інші піснярі.

І звеличать в пісні
Працю, героїзм,
Як на ті болота
Йшов соціалізм.

Як на пущу дику,
Де лягала мла,
Партія велика
Всіх нас повела.

І хоч буде шкодить
Ворог серед нас,
Процвіте віками
Комунарський час!

ТАРАСОВА ДОЛЯ

(Пам'яті Тараса Шевченка)

I

Ходить гомін по Україні
У святкових шатах,
Гомонить Дніпро зі степом
Про велике свято.

Тую долю напророчив
Тарас серед ночі,
Тую долю чують люди,
Бачать ясні очі.

Тая воля, що на неї
Мав Тарас надію,
Загуляла серед степу,
Там, де вітер віє.

Тее щастя, що про нього
Снилося Тарасу,
У народі на свободі
Одягло прикрасу.

Добрим словом споминає
Великого сина
Україна молодая,
Вільна Україна.

Як родила його мати —
Не світили зорі,
Зуби скалила неволя
Та сміялось горе.

Не складали калиноньки
На його колиску,
Не співали молодиці
Здалеку чи зблизьку.

А як виріс, як підвівся
На юнацькі ноги,
Слідом — панщина й неволя
Та круті пороги.

Круком гнувся перед паном,
Слугував невміло,
Катували батогами
Юнакове тіло.

Енгельгардти, Енгельгардти,
Вже вам не постати,—
Відомстила Україна,
Наша рідна мати.

III

А були ж тії години
Темні, як могили,
Люди гинули як мухи,
Тінями бродили.

Ані світла, ні усмішки
Хоч би на хвилину,
Нічка кутала Україну,—
Не одну Україну!

І скрипіли, і бряжчали
Кайдани закуті,
Панство людом гендлювало,
Слало кари люті.

Продавало і міняло,
В карти програвало,
І сльозам кривавим міри
Бідняцтво не знало.

Тої каторги і муки
Я списать не в силі.
Все минуло. Тільки згадка
Не злягла в могилі.

IV

Народився на світ білий
І Тарас у путах,
А нелегко, ой братове,
Змалку будь закутим!

Я так само чорні пута
Ніс при государі,
Спопелив би ту годину,
Якби міг, в пожарі!

Виростав Тарас літами,
Як тополя в полі,
Викупляли добрі люди
Юнака з неволі.

Як брав гроші пан вельможний
У своїх палатах,
Кров людська, а не водиця,
Блисла на дукатах.

Кров закованого батька,
І матусі, й сина,
Кров блищала на дукатах
Скутої України.

По гостинцю білоруськім,
В Петербург з Варшави,
При кареті з вороними
Йде хлопчина жвавий.

То іде Тарас-невольник,
Служка у багатих.
Пан у золоті. А хлопець
В латах-перелатах.

Білоруські шум-берези
На отім гостинцю
Колихали журні думи
Хлопчику-українцю.

Бір шумів над головою,
Булькала криниця,
А земля навкруг лежала —
Злая чарівниця.

Бачив хатоньки убогі,—
Мох старий, солома,—
Бачив люд в тяжкій неволі,
Як і в себе вдома.

Чому в серці білоруським
Тарасове слово
Забриніло, заспівало
Буйно, червіньково?

Чому вітер з України
Гордо та крилато
Долетів до Білорусі,
Зашумів над хату?

Бо та доля білоруса
Й доля українця
Випивали спільну чашу,
Де тих сліз по вінця.

Бо однаково хилили
Змалку й до сконання
Шії в ярмах і чекали
Ясного світання.

Як жилося, як велося,
Як марніли сили,
Там і тут стоять, як свідки,
Високі могили.

VII

Покохав Тарас дівчатко
У дитинстві рано
І до днів своїх останніх
Не забув Оксани.

Разом пасли в чужім полі
Чужі овечата,
Разом бігали на річку
Сонце зустрічати.

Вдвох снували щирі мрії
І надії милі,—
Те розкаже степ широкий
І дніпрові хвилі.

Серце мав Тарас велике
І любов велику,
Очі мав, що вміли плакати
По милій довіку.

Пан погнав тоді Тараса
З рідної країни,
А Оксана шукать хліба
Побрела в чужину.

VIII

Хто б подумав, здогадався,
Що між гніту й суму
Був Тарас багатий скарбом
Та на пісню-думу.

Ні в цареві золотії,
Ні в панські палати
Не могли його украсти,
Того скарбу взяти.

А була його багатством
В людстві небувала
Щира пісня, що від серця
На світ вилітала.

Не тонула пісня в морі,
В огні не горіла,
Закувать її не в силі
Згряя озвіріла.

Малював іще й малюнки,
Хоч не вчила мати,
Та не випало в неволі
Щастя змалювати.

І не спиться, і не сниться
Тарасу на світі,
Де не гляне — плаче мати
Й дітоньки некриті.

Україна під панами
Й царською п'ятою
В журних думках одиноко
Стогне сиротою.

Вішать панство із царями,
Розбивать закови! —
Зашуміло по Україні
Тарасове слово.

Всю неправду й катування,
Що душило груди,
Виливав він на папері
Піснею між люди.

Закликав на кращу долю,
Долю і свободу,
Кликав щастя, кликав сонце
Рідному народові.

І полинуло те слово
Із вітрами в полі,
Оселилась тая пісня
Між людей неволі.

Люди очі протирали,
Розбивали ґрати:
— Із Тарасом наша правда,
Співай її, брате!

А вже цар, і його челядь,
І пани прелюті
Налякались того слова,
Бо встануть закуті.

Думу думали, де краще
Тараса карати,
Чи на полі, на кургані,
Чи в селі, край хати.

І судом своїм судили
Судді-недоріки,
Щоб писати-малювати
Залишив навіки.

Ой доро́го каторжанська,
Довга до нестями,
Вся сльозами перемита,
Вкладена костями!

Повела по ній, холодній,
Тарасова доля —
Через пущі, через нетрі,
Від рідного поля.

Глушина і самотина
Над простором білим,
Тільки часом звір завне
Сміхом ошалілим.

Ой загнав тебе, Тарасе,
Підлий цар-тварюка,
У труну поклав живого
На нестерпні муки.

Бачить муки в самотині,
Камінь та байраччя,
Та пустельний вітер чує,
Сиротою плаче.

ХІІ

Орська кріпость із острогом
Та з царським указом,
Щоб писати й малювати
Не брався ні разу.

Щоб не брався і не ладив
Дум своїх до злету.
Отаку дали покару
Велетню поету.

А йому вві сні Вкраїна
Видиться тривожна,—
Малював би хоч би кров'ю,
Та й кров'ю не можна.

Виливав би свої думи
На папері сірім,
Та й папери відібрали
Окаянні звірі.

Чахне, сохне, одірваний
Від людей і ниви,
У казармі, у пустелі
Тарас нещасливий.

ХІІІ

Тої кари і знущання
Не бажав нікому!
Повертав Тарас з неволі
В неволю додому.

З'їло царське покарання
Тарасову силу,
Менше вже дивився в небо,
А більше в могилу.

Але пісню, але думу
Не забув складати,
Як страждала, горювала
Україна-мати.

Він писав би кров'ю думи,
Тільки б люди знали,
Але з жил йому катюги
Кров повипивали.

Поточили кров із серця
Царській шуліки,
Хай же згадка тої кривди
Прогримить навіки!

XIV

І помер Тарас. Неволя
Підрубала в силі,
Зашуміли сумно-сумно
Подніпрові хвилі.

Попливли дніпрові хвилі
Аж у сине море,
Всьому світу гомоніли
Про велике горе.

Затужила Україна,
Плакала немало,
Як ховала свого сина,
Пісняра ховала.

Насипали ту могилу,
Як в тяжкій руїні,
Щоб видніла, височіла
По всій Україні.

Спить Тарас, відпочиває,
Де шумить діброва,
Та не спить поміж народом
Великеє слово.

Ой збудився б ти, Тарасе,
Від лихої згуби,
Подивився б на Вкраїну,
Наш пісняре любий!

Ой побачив би повини
Там, де степ широкий,
Щирим словом привітав би
Дніпро синьоокий.

На твоїй землі квітучій
Сонце гріє віти,
Не схиляються у ярмах
Батьки, мати, діти.

Рійним роем всі в роботі,
Як сім'я щаслива,
Колоситься буйне поле,
Наче диво з дива.

Ані сліз тих, ані горя,
Що служило пану,
Ой Кобзарю, ти б збудився,
На Україну глянув!..

З М І С Т

Янка Купала *Володимир П'янов* 3

П о е з і ї

(1905 — 1917)

Мужик	17
Я не поет...	19
До пісень	21
З пісень білоруського мужика	23
Гониш мене, паничок	25
З моїх пісень	26
На стару ноту	27
Засвітила теплб...	30
А хто там іде?	31
Пісні мої плачуть	32
Гей, мужиче в біді!..	34
Чого нам треба	36
Це той крик, що живе Білорусь	38
Бабуня — продавщиця зілля	41
Двое	44
Розійшлись в лісах тумани	45
Моя епітафія	47
Над коліскою (<i>Наслідування</i>)	48
Моя молитва	52
Захід сонця	54
Воля	56
Пісня жниць	57
Весна	60
Не дивись	61

Рідне слово	63
Хатина	64
Зимова ніч	66
Пам'яті Т. Шевченка (25 лютого 1909 р.)	68
Мій дім...	70
Моя дівчина	71
Жниця	73
Дві тополі	75
Над рікою в спокою...	76
Братові	78
Підсікайте теє древо...	79

(1918 — 1942)

Час	80
А зозуленька кувала...	82
Влітку	84
За все	85
В лісі	86
Завсюди наперед	89
Обвилася країна...	91
Україна	92
Ще вчора, здається...	95
«Закипіло сине море...»	97
До сонця	99
Олеся	101
Льон	104
Вечірка	107
Гості	109
Сосни	112
Молодою я була...	114
Заспівай мені, дівчино...	116
Ми наїлися панської ласки...	118
З новою думкою	120

Поеми

Бондарівна (<i>З народної пісні</i>)	125
Над рікою Оресою	142
Замість вступу	142
Про минуле	143
Зашуміло, загуло...	146
Комуна	151
Радгосп	178
Замість епілога	186
Тарасова доля (<i>Пам'яті Тараса Шевченка</i>)	188

ЯНКА КУПАЛА

Лирика

(На українском языке)

Видавництво «Дніпро», Київ, Володимирська, 42. Редактор *Л. С. Малахова*. Художник *Ю. А. Чеканюк*. Художній редактор *В. В. Машков*. Технічний редактор *О. П. Яхніс*. Коректор *О. К. Бобренко*. Виготовлено на Київській книжковій філії «Жовтень» Комітету по пресі при Раді Міністрів УРСР, Київ, вул. Артема, 23-а. БФ 06513. Здано на виробництво 18/IV 1967 р. Підписано до друку 28/IX 1967 р. Папір № 1. Формат 60×84¹/₃₂. Фізичн. друк. арк. 6,5. Умовн. друк. арк. 6,064+ +1 вкл. Обліково-видавн. арк. 5,653. Ціна 75 коп. Зам. 1158. Тираж 8000.